

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Handhaven onder de nieuwe orde : de politieke geschiedenis van de Rotterdamse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog

van Riet, F.A.M.

Publication date
2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Riet, F. A. M. (2008). *Handhaven onder de nieuwe orde : de politieke geschiedenis van de Rotterdamse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog.* [, Universiteit van Amsterdam]. Aprilis.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

DANKBETUIGING.

Wij vertelden aan hen, die nering doen
In het Zuiden van de stad,
Dat wij, Politie mannen, nachtdienst moesten doen,
Om te zorgen dat er niet zoo werd gejat.
Maar deze nacht was van OUD op NIEUW,
En zou voor ons verlopen zonder hongerwint.

HOOFDSTUK 14

Wij besloten toen om iets op stapel te zetten,
En, zonder ook in het minst op ons ambt te letten,
Zetten wij een eigen razia op touw
Bij den bakker, kruidenier, den slager en zijn vrouw,
En warempel **HONGERWINTER EN BEVRIJDING**
Wij vertellen

Er waren natuurlijk ook weer pessimisten,
Die ons vertelden, wat wij lang reeds wisten,
Dat in dezen tijd niet veel te geven viel,
Maar niettegenstaande dat, staken zij geen spaak in het wiel.
Wij togen vol goeden moed er verder op uit,
En stonden zelf perplex van een zoo grooten buit.

De BAKKER liet zich gansch niet onbetuigd,
De KRUIDENIER, die was ook lang niet mis,
Het schijnt, die menschen zijn vast overtuigd,
Dat het niet fijn moet zijn, als men die nacht van huis af is.
De GROENTENBOER, die gaf het fijnste van zijn fruit,
De KASTEL

Bij het verzamelen van de uitgeworpen blikken en pakken heeft
de Rotterdamsche Politie zich, naar ons is gebleken, schandelijk
gedragen. De Politie heeft zich onrechtmatig veel te veel voedsel
toegeëigend Deze misselijke houding van een orgaan, dat in de
oorlogsjaren toch al zoo'n slechte naam heeft verworven, is
bedroevend. Hier was een gelegenheid geweest zich eenigszins te
rehabiliteren; door zich zoo te gedragen, kan de Politie dit
allerminst doen.
Wij gaan steeds
Want wij moesten
De SLAGER
De KASTEL
Zelfs eieren
Een diender
Wij willen hier
Over deze mo
Wij hopen spe
Want velen w
Wij geven U
U kunt op de

Zoo komen wij
(De Vrije Pers, 4 mei 1945. Uit: Trouw en de Vrije Pers in bezet Rotterdam)
Om U te zeggen wat ik met dit rijmeltje bedoel,
Wij zeggen aan een ieder onzen hartelijken dank,
En als die nacht voorbij is kijken wij weer vrij en frank
Elkander zonder schromen in 't gezicht.
En niemand, of hij weinig heeft gegeven, wordt beticht.

Wij wenschen U een zeer gelukkig Nieuwe Jaar,
Dat U lang mag leven met gezin en voo
Veel zegen wenschen wij U voor dees' tijd en voor de Eeuwigheid.
Wij zullen die toch moeten hebben, als de Dood ons van het Leven scheid
Wij roepen U van verre nog eens toe,
Wordt de Politie mannen nimmer moe.

In de oorlogsnacht van de Rotterdamse
31 december 1944 / 1 januari 1945 'hongerwinter'. De dienstdoende Politie mannen
van OUD op NIEUW
aan het Bureau Sandelingplein

Opgediept uit het privé-archief van ds. D. van Houdt, in die tijd jong predikan
Rotterdam-Zuid. Hij kreeg de gelegenheid in diezelfde nacht op het bureau een k
meditatie uit te spreken en las daarbij uit Gods Woord: Psalm 90.

14.1 ECONOMISCHE ACHTERUITGANG

Na de reorganisatie van de Recherche op 1 januari 1944 werd de naam van Groep 1 veranderd in Economische Recherche. Deze dienst werd een afzonderlijke afdeling en behoorde daarvoor niet meer tot de Recherche. Iedere nacht moest één rechercheur van deze dienst nog wel in de nachtdienst komen en deed tezamen met rechercheurs van andere groepen dienst. Hij moest alle voorkomende recherchewerkzaamheden verrichten en kreeg bij economische delicten assistentie van andere rechercheurs.¹ Half november 1944 werd de Economische Recherche overgeplaatst naar het door de Politiecompagnie verlaten gebouw aan de Westersingel 12.²

Op het gebied van de prijsbeheersing was eveneens het een en ander veranderd. De districtscommandant van de Prijsbeheersingdienst was vanuit Den Haag verplaatst naar een pand aan de Heemraadssingel 323. Aan hem moest maandelijks een verslag gezonden worden betreffende de bereikte resultaten bij de opsporing van economische delicten, alsmede omtrent gehouden systematische controles op de naleving van prijsvoorschriften. Volgens het verslag van januari 1944 waren 115 processen-verbaal opgemaakt voor prijs-overtreding, 5 voor overtreding prijsaanduiding en 5 voor overtreding van de distributievoorschriften.³

De Vliegende Afdeling

Zwart handelen was een overtreding waartegen hard moest worden opgetreden, want dit ondermijnde alle distributiemaatregelen. Het aanbieden van schaarse goederen voor woekerprijzen zorgde ervoor dat alleen mensen met veel geld of kostbare voorwerpen in staat waren deze goederen aan te schaffen. In september 1943 was het volgens de directeur-generaal van Politie noodzakelijk gebleken de reeds ter bestrijding van de economische delicten getroffen maatregelen te intensiveren. Niet alleen uit repressief oogpunt, doch bovenal om het preventieve karakter, achtte hij het per gewest instellen van een 'Vliegende Afdeling' gewenst.⁴

Naast de bestaande economische afdelingen bij de Staatspolitie en bij de diverse gemeentepolitiekorpsen hadden deze Vliegende Afdelingen tot taak met alle kracht en voortvarendheid de economische delicten en wel speciaal het zogenaamde 'zwart vervoer' van goederen te bestrijden. De werkzaamheden van de Vliegende Afdeling dienden te worden beperkt tot controles van uitgaande en binnenkomende reizigers op en aan de spoorwegstations. Binnen de grenzen van hun opdracht waren de ambtenaren van de Vliegende Afdelingen tot optreden bevoegd in alle gemeenten van het gewest. Een Vliegende Afdeling diende te bestaan uit één officier en vijftig minderen (opperwachtmeester en wachtmeesters). Met het oog op de bestaande personeelstekorten diende de minderen te worden gerekruteerd uit het personeel, dat bij economische afdelingen en prijsbeheersingsgroepen was ingedeeld en die zich vrijwillig voor dit doel wensten in te zetten.⁵

Het was de bedoeling dat de bij de Vliegende Afdelingen ingedeelde politieambtenaren principieel dienst bleven doen bij de korpsen, waartoe zij organiek behoorden. Zij werden tot optreden (razzia's) opgeroepen door de commandant van de Vliegende Afdeling via hun korpschef. Boelstra antwoordde dat er in Rotterdam een mobiele recherchegroep werkzaam was die voor dergelijke diensten ingezet kon worden. Waarschijnlijk was de oprichting van een Vliegende Afdeling in september niet van de grond gekomen, want in april 1944 deed Boelstra, in zijn hoedanigheid als gewestelijke politiepresident nogmaals een poging in die richting. De commandeurs van de Ordepolitie in Den Haag en Rotterdam moesten voor 20 april namen opgeven van personeel, dat zich voor de bestrijding van zwarte handel wenste in te zetten. Taak en sterkte bleef zoals de directeur-generaal eerder had vastgesteld. De Vliegende Afdeling werd onder andere op donderdag 29 juni 1944 op last van de Duitse autoriteiten ingezet bij een controle op frauduleus vervoer van groenten. Leden van de Vliegende Afdeling moesten zich gewapend en met rijwiel melden op het politiebureau in Naaldwijk.⁶ De controles zouden tot 4 juli 1944 plaatsvinden. Op die dag werd besloten dat de Vliegende Brigade in Naaldwijk gehandhaafd bleef, waardoor het personeel van deze brigade pas op 22 juli naar de standplaatsen terug kon.⁷

Voor Rotterdam was de zwarte handel geconcentreerd rond het Noordplein en de Tiendstraat. In de aldaar gevestigde cafeetjes werden vele duistere deals gesloten.

In zijn functie als bevelvoerder van het Rotterdamse verzet was het de buiten dienst gestelde hoofdinspecteur Staal ook opgevallen dat de openbare diensten niet in staat waren de zwarte handel een halt toe te roepen en hij noemde zwarte handel 'een misdaad tegen de samenleving'. Daarom zond hij op 19 oktober 1944 een instructie naar alle commandanten van de verzetsgroepen in Rotterdam. Volgens Staal lag het niet op het terrein van de verzetsorganisaties zich met de bestrijding van zwarte handel te bemoeien, doch nu de nood zo hoog gestegen was, achtte hij het tijdstip gekomen, dat zij ook op dit terrein haar werkzaam aandeel nam en met gestrengheid ging optreden tegen die zwarthandelaren, die hun lage praktijken op het gebied van de voedselvoorziening uitoefenden. Voor het verzamelen van namen en adressen zouden de verzetsorganisaties met elkaar in overleg treden. De behoorlijk gemotiveerde gegevens dienden naar de commandanten van de verzetsgroepen te worden gezonden en zij moesten beoordelen of betrokkene een schriftelijke waarschuwing moest krijgen. De betrokken groepscommandanten dienden op de hoogte te worden gehouden, aan wie die waarschuwingen gezonden waren, zodat nagegaan kon worden in hoeverre de betrokken zwarthandelaar deze waarschuwing ter harte genomen had. Staal hoopte dat hiermee de zwarte handel de kop ingedrukt zou worden.⁸ De gewestelijk sabotagecommandant van de KP, P.W. Hordijk, was van mening dat dergelijke activiteiten niet tot de taken van het gewapende verzet behoorden. Nadat enkele maanden later vanwege de schaarste het aantal criminele activiteiten toenam, waardoor het verzet in diskrediet gebracht werd, ging het verzet wel over tot het verspreiden van waarschuwingspamfletten.⁹

Ook de bezetter ging zich intensiever met de bestrijding van zwarte handel bemoeien. Op 19 februari 1945 hielden Duitse militairen tussen 16.00 en 17.00 uur een razzia op zwarthandelaren in de omgeving van het Noordplein en het Noordplein zelf. Hierbij werden twee

mannen gedood en zes mannen raakten gewond.¹⁰ De bestrijding van zwarte handel had waarschijnlijk ook nog amusementswaarde. De Nederlandsche Omroep, afdeling dramaturgie, verzocht Boelstra om medewerking voor een rapportage door verslaggever J. Mackenzie bij een inval bij zwarhandelaren. Het verzoek werd afgewezen.¹¹

Economisch gesjoemel

Dat de politie niet alleen optrad tegen zwarhandelaren, maar er ook van profiteerde blijkt uit een verklaring van een agent van de VHP. Deze agent was tot en met 7 februari 1943 als wegwerker in dienst geweest van de RET en daarna overgegaan naar de VHP. Na een militaire opleiding van ruim vier maanden werd hij ingedeeld bij de Staatspolitie in Den Haag, waarna hij in november 1943 werd overgeplaatst naar de Staatspolitie in Rotterdam. Hij droeg een uniform dat vrijwel overeenkwam met dat van de Staatspolitie. Het enige verschil was de rode armband, die hij om zijn linkerarm droeg. De agent was belast met de bewaking van een distributiegebouw in IJsselmonde. Op 29 april 1944, omstreeks 14.00 uur, had hij zich gekleed in uniform, doch niet voorzien van bedoelde armband, op het Noordplein gewend tot een koopman, die daar met geslachte konijnen stond. Hij vroeg aan deze koopman hoeveel een van die konijnen, waarbij hij de grootste aanwees, kostte. De koopman antwoordde dat het konijn f 60,- moest opbrengen. Toen de koopman het konijn niet voor f 7,50 wilde geven, zei de agent dat hij het inbeslagnam, hoewel hij niet wist hoe hij verder moest handelen. Hij wilde slechts een groot konijn krijgen. De agent gelaste de koopman het konijn in tweeën te breken en het in een tas te stoppen, die de agent bij zich had. Nadat de koopman dit gedaan had, zei de agent dat hij mee moest naar de Heemraadssingel, waarmee hij de Aussenstelle bedoelde. De agent was echter niet van plan om daar naar toe te gaan. Onderweg had hij, terwijl hij het konijn in de tas onder zijn arm droeg, nog gezegd, dat als de koopman f 10,- aannam hij van alles af zou zijn. De koopman stemde daarin echter niet toe en samen stapten ze op lijn 11 in de richting van de Heemraadssingel. De verdachte nam plaats in de wagen en de agent bleef op het achterbalkon staan. Onderweg verliet de agent met het konijn stilletjes de tram. Hierna had hij nog tweemaal op gelijke wijze op het Noordplein konijnen bemachtigd, maar werd uiteindelijk betrapt. De vrijwillige hulpagent werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien maanden en werd op staande voet ontslagen.¹²

Een andere zaak had te maken met smokkelen van tabak. Op 7 juni 1944 zag een opperwachtmeester van de Marechaussee op de weg van Baarle-Nassau naar Chaam een auto naderen met daarop een kenteken uit Zuid-Holland. Nadat hij de auto een stopteken had gegeven en deze tot stilstand was gekomen, stapte iemand uit die het uniform van een wachtmeester der Staatspolitie droeg. Op de vraag van de marechaussee wat er met de auto vervoerd werd, antwoordde de wachtmeester dat er niets in lag. Na een ingesteld onderzoek bleek dat er in de kofferbak van de auto een grote hoeveelheid Belgische shag lag. De wachtmeester vertelde dat hij deze inbeslaggenomen had. Deze verklaring werd natuurlijk niet als waarheid aangenomen en aan het bureau volgde een verhoor, waarbij wachtmeester M., die

DANKBETUIGING.

Wij vertelden aan hen, die nering doen
In het Zuiden van de stad,
Dat wij, Politie mannen, nachtdienst moesten doen,
Om te zorgen dat er niet zoo werd gejat.
Maar deze nacht was van OUD op NIEUW,
En zou voor ons verlopen zonder interview.

Wij besloten toen om iets op stapel te zetten,
En, zonder ook in het minst op ons ambt te letten,
Zetten wij een eigen razia op touw
Bij den bakker, kruidenier, den slager en zijn vrouw,
En warempel, die opzet is heel goed gelukt,
Wij vertellen het hier onopgesmukt.

Er waren natuurlijk ook weer pessimisten,
Die ons vertelden, wat wij lang reeds wisten,
Dat in dezen tijd niet veel te geven viel,
Maar niettegenstaande dat, staken zij geen spaak in het wiel.
Wij togen vol goeden moed er verder op uit,
En stonden zelf perplex van een zoo grooten buit.

De BAKKER liet zich gansch niet onbetuigd,
De KRUIDENIER, die was ook lang niet mis,
Het schijnt, die menschen zijn vast overtuigd,
Dat het niet fijn moet zijn, als men die nacht van huis af is.
De GROENTENBOER, die gaf het fijnste van zijn fruit,
De KASTELIJN, die schonk een prima borrel uit.

Wij gaan steeds verder met ons vers te rijmen,
Want wij moesten er nog meerderen lijmen.
De SLAGER wilde ook niet achter blijven.
De KASBOER sneed voor ons een kaas aan schijven
Zelfs eieren en suiker werd voor ons gegeven.
Een diender zou er maanden lang van kunnen leven.

Wij willen hier niet verder meer uitweiden,
Over deze moeilijke en schrale tijden.
Wij hopen spoedig weer volledig gewapend te zijn,
Want velen weten geen verschil meer tusschen mijn en dijn.
Wij geven U de verzekering, neringdoende man,
U kunt op de Politie van het Sandelingplein an.

Zoo komen wij ten slotte aan ons doel,
Om U te zeggen wat ik met dit rijmeltje bedoel,
Wij zeggen aan een ieder onzen hartelijken dank.
En als die nacht voorbij is kijken wij weer vrij en frank
Elkander zonder schromen in 't gezicht.
En niemand, of hij weinig heeft gegeven, wordt beticht.

Wij wenschen U een zeer gelukkig Nieuwe Jaar,
Dat U lang mag leven met gezin en voer elkaar.
Veel zegen wenschen wij U voor dees' tijd en voor de Eeuwigheid.
Wij zullen die toch moeten hebben, als de Dood ons van het Leven scheidt.
Wij roepen U van verre nog eens toe,
Wordt de Politie mannen nimmer moe.

In de oorlogspacht van de Rotterdamse
31 december 1944 / 1 januari 1945 'hongerwinter'.

De dienstdoende Politie mannen
van OUD op NIEUW
aan het Bureau Sandelingplein.

Opgediept uit het privé-archief van ds. D. van Houdt, in die tijd jong predikant in
Rotterdam-Zuid. Hij kreeg de gelegenheid in diezelfde nacht op het bureau een korte
meditatie uit te spreken en las daarbij uit Gods Woord: Psalm 90.

*Info.
Sandelingplein*

Tijdens de nachtdienst van 31 december 1944 werd door agenten van het bureau Sandelingplein bij diverse winkeliers voedsel bemachtigd. Uit de dankbetuiging blijkt dat ze hierbij hun ambt willens en wetens misbruikt hadden.

uit Rotterdam bleek te komen, verklaarde dat hij zich die ochtend op zijn vrije dag met een chauffeur per huurauto van Rotterdam naar Baarle-Hertog had begeven om daar een hoeveelheid tabak te kopen. In Baarle-Hertog had hij circa 41 kilogram tabak gekocht waarvoor hij f 75,- en f 76,- per kilogram betaalde. In zijn totaliteit had hij f 3192,- betaald. Deze tabak verkocht hij in Rotterdam aan particulieren tegen een prijs van f 90,- per kilogram. Het kopen en verkopen van tabak deed hij in samenwerking met zijn collega, wachtmeester Z. Deze handel dreven zij ongeveer drie maanden. In het begin gingen zij per rijwiel, maar nadat zij wat geld hadden verdiend, konden ze met de auto. Naar schatting waren de beide wachtmeesters zeven maal per rijwiel en drie maal per auto in Baarle-Hertog geweest om tabak te kopen, zodat zij vermoedelijk ongeveer 180 kilogram Belgische tabak hadden omgezet. De chauffeur die de tabak vervoerde kreeg als vergoeding f 5,- per kilogram. De aangehouden wachtmeester wist dat het niet juist was om zwarte handel te drijven en zeker niet als politiemans. Hij had dit echter uit armoede gedaan, omdat hij naast zijn gezin ook zijn moeder moest onderhouden, die weduwe was en drie minderjarige kinderen had. Hij had het uniform aangetrokken, omdat hij zich daarmee veiliger voelde. Boelstra achtte het feit zo ernstig dat hij van mening was dat beide wachtmeesters als zodanig niet gehandhaafd konden worden, temeer omdat het gesignaleerde euvel hand over hand dreigde toe te nemen. Boelstra stelde de chef Algemene Staf van het DGvP voor beide wachtmeesters te ontslaan. Dit voorstel werd overgenomen, waarna ze per 29 augustus 1944 ontslagen werden. Na de bevrijding werd M. weer in dienst genomen, nadat diverse positieve berichten over hem waren binnengekomen. Hij zou namelijk joden gewaarschuwd hebben voor ophaalacties. Daarnaast had M. regelmatig door de bezetter gezochte personen in zijn woning opgenomen, zoals Amerikaanse piloten en illegale werkers.¹³

14.2 HONGER EN ELLENDE

Alle maatregelen en instructies konden niet voorkomen dat in het laatste oorlogsjaar het gebrek aan levensmiddelen bleef stijgen. De maandverslagen geven steeds een goed beeld over de situatie in Rotterdam. In januari 1944 was de aanvoer van groenten en aardappelen nog voldoende. Fruit was vrijwel niet voorradig. De overige gedistribueerde artikelen waren in voldoende mate aanwezig. Nog steeds kwamen regelmatig gevallen voor, waarbij distributiebescheiden uit armoede werden verkocht. Justitie stuitte bij de berechting van deze gevallen op de moeilijkheid dat een opgelegde geldboete niet kon worden betaald, terwijl bij het opleggen van een vrijheidsstraf dikwijls kinderen onverzorgd achter bleven. Teneinde hier verbetering in te brengen had de officier van Justitie besloten in bepaalde gevallen voorwaardelijk niet te vervolgen. Als voorwaarde werd opgelegd dat de verdachte gedurende een jaar zich niet aan een economisch delict mocht schuldig maken en dat alle distributiestamkaarten van het gezin bij de distributiedienst moesten worden ingeleverd. Deze dienst zou de distributiebescheiden per week uitreiken.¹⁴

In de maanden mei en juni was de aanvoer van groenten en aardappelen zeer gering.

Er waren dagen dat sommige groentewinkels vrijwel geen voorraad hadden, zodat de bevolking bij de tuinders buiten Rotterdam groenten trachtte te bemachtigen. Om dit tegen te gaan werden door ambtenaren van de CCD en de Ordepolitie de toegangen tot de gemeente en de stations bewaakt.¹⁵

In augustus deed zich op het gebied van de voedselvoorziening een geheel ander probleem voor. Reeds enige tijd was het opgevallen dat kinderen met ijswafels ventten. Uit het onderzoek bleek, dat deze ijswafels werden gekocht van venters van de N.V. Jamin tegen vijf cent per stuk en tegen 15, 20 of 25 cent per stuk weer werden verkocht. In sommige gevallen werd op deze wijze ruim f 50,- per week verdiend, hetgeen soms aan de betreffende gezinnen ten goede kwam of direct versnoept werd. De ijsverkoop door kinderen vond hoofdzakelijk plaats bij de uitgangen van stations, tramhalten en bioscopen. Omdat het euvel vooral in de vakantiemaand toenam en het voor de Kinderpolitie, bij gebrek aan personeel, niet mogelijk was hiertegen ter plaatse op te treden, werd met medewerking van de Ordepolitie actie ondernomen. In negentien gevallen kon proces-verbaal worden opgemaakt. De kinderen waar het om ging, werden aan het bureau gebracht en tegen wie, in verband met hun jeugdige leeftijd, geen proces-verbaal kon worden opgemaakt, nam de Ordepolitie maatregelen.¹⁶

Boelstra deed aan wethouder dr. P. Klumper het verzoek of hij er voor kon zorgen dat aan politiepersoneel in namiddag en nachtdienst, tegen vastgestelde prijs, doch zonder inlevering van bonnen, warme voeding uit de centrale keuken kon worden verstrekt. Wegens het gebrek aan rijwielen en het niet rijden van de trams, moest het personeel van de namiddagdienst steeds voor 13.00 uur van huis, zodat het mede in verband met de gasloze uren, niet mogelijk was tevoren warme maaltijden te gebruiken. Ook 's avonds na thuiskomst was dat niet mogelijk. Nachtdienst vereiste extra voeding, omdat het bureau onvoldoende verwarmd was. De oplossing werd gevonden in het verstrekken van toeslagkaarten voor zware of langdurige arbeid. Aan het Rotterdamse korps werden 1695 toeslagkaarten voor zware arbeid, 208 toeslagkaarten voor langdurige arbeid en vier rantsoenbonnen eenheidszeep en waspoeder uitgereikt.¹⁷

Uit een brief van Tielker, Meister der Gendarmerie, blijkt dat ondanks de extra rantsoenen politiemensen nog steeds betrapt werden bij het 'regelen' van voedsel. Op 8 augustus 1944 bracht de Wehrmachtstriefdienst een vrachtwagen van de Nederlandse politie met het kenteken NP 8205 en de chauffeur, de wachtmeester J.J.F. van Leen, naar het bureau van de verbindingsofficier van de BdO in Rotterdam. In de vrachtwagen zat tweehonderdzeventig kilo meel en tachtig kilo tarwe. Meel en tarwe waren door de Wehrmachtstriefdienst inbeslaggenomen omdat deze goederen zwart bij een boer in Nieuw-Beijerland verkregen waren. Van Leen verklaarde dat de goederen bestemd waren voor vier leden van de Motorbrigade. Hij had een vervoersbewijs, nr. 296 bij zich die hij waarschijnlijk zelf ingevuld en voorzien had van een gestempelde handtekening van Van Zanten. De duur van de reis was niet op het bevel aangegeven, terwijl het halen van onderdelen als doel was aangegeven.¹⁸

Vanaf september 1944 werden de problemen steeds serieuzer. Door de in ons land plaatsvindende oorlogshandelingen en door de spoorwegstaking werd het economisch leven in

hoge mate ontwricht. De aanvoer van aardappelen werd nog tamelijk goed gaande gehouden. De aanvoer van groenten en fruit naar de veiling was uiterst gering. In oktober was de aanvoer van aardappelen zodanig dat het toegewezen rantsoen van twee kilo per week per hoofd kon worden verstrekt. Aangezien dit rantsoen te gering was, trokken veel stadsbewoners naar het platteland om zich van aardappelen te voorzien. Om aan dit clandestiene aardappelenvervoer paal en perk te stellen, moest het personeel van de CCD en van de Ordepolitie wederom de toegangen tot de gemeente afzetten. Bij dit klusje werd ook de Landwacht betrokken. Zij deden dit vol overgave. Er zijn verhalen bekend van mensen, die op goed geluk met krakkemikkige voertuigen of zelfs te voet naar het oosten van het land gingen, om daar naar iets eetbaars te zoeken. Nadat het gelukt was hun laatste kostbaarheden te ruilen voor voedsel en de lange, vaak barre, terugtocht bijna volbracht was, werden ze meestal aan de rand van de stad door landwachters bestolen van hun goederen. Deze pijnlijke toestanden waren bij de bezetter bekend geworden. Zij bepaalden dat de Landwacht geen kleine hoeveelheden melk, groenten en dergelijke inbeslag mocht nemen. Zij moesten hun acties richten tegen zwarthandelaren. Van alle goederen moesten zij vervolgens een inbeslagnamebon in drievoud uitschrijven, waarvan een exemplaar bestemd was voor de politie. De landwachters hadden geen boodschap aan deze maatregel en gingen gewoon door met hun diefachtig gedrag.¹⁹

Plundering vanwege schaarste

De voedselpositie werd in november in Rotterdam nog belangrijk ongunstiger. Dit was hoofdzakelijk te wijten aan de vordering van mannen voor de arbeidsinzet, waardoor het aantal voor de voedselvoorziening beschikbare arbeidskrachten aanzienlijk verminderd was. De voor de bevolking bestemde rantsoenen moesten worden verminderd; aardappelen tot één kilo per week en brood tot veertienhonderd gram per week. Het behoeft geen betoog dat door de schaarste aan levensmiddelen de prijzen op de zwarte markt aanzienlijk opliepen. Te verwachten was, dat de moeilijkheden op voedselgebied, met leeg verkochte winkels en zonder behoorlijke aanvoer, zouden toenemen. Het oppakken van mannen voor de arbeidsinzet bracht ook ontwrichting van de Economische Dienst met zich mee. Na de november-razzia's moest de taak van de dienst beperkt blijven tot het bestrijden van de ergste excessen op voedselgebied.²⁰

Eind november was het voedseltekort naar een onaanvaardbaar niveau gestegen, waardoor een deel van de bevolking zich genoodzaakt voelde acties te ondernemen. Vooral op 23 november was het raak. Omstreeks 10.00 uur trachtten vijftig vrouwen en jongens op de Crooswijksestraat een bakkerswinkel en bakkerswagen te plunderen. Twee onderluitenanten van de Staatspolitie zagen kans de menigte met de sabel uiteen te jagen.²¹ In de namiddag waren vanuit de gehele stad al vijftien meldingen van plunderingen van bakkerswagens en winkels bij de officier van dienst binnengekomen. 's Avonds werden meldingen ontvangen van een geplunderde levensmiddelenzaak aan de Joubertstraat en een aan de Hillelaan.

Hierbij werden de daders gearresteerd. Wederom had de politie van de sabel gebruik moeten maken om de menigte uiteen te jagen. Hieruit blijkt dat de herbewapening van de Rotterdamse politie toen nog niet voltooid was.²²

Degenen die voor plunderen gepakt werden, konden de doodstraf tegemoet zien. Als waarschuwing werd op bakkerswagens en -winkels een affiche aangebracht met de volgende tekst:

'PLUNDER NIET!! Wie plundert, steelt het rantsoen van zijn medemenschen. Plundering van bakkerswagens en winkels zal tengevolge hebben, dat de huisvrouw óók voor brood uren in de rij moet staan. Help plundering voorkomen in uw eigen belang.'²³

Niet alleen levensmiddelen waren schaars, ook brandstof, zoals hout en kolen waren onvoldoende voorradig, zodat de strenge winter van 1944 ervoor zorgde dat de bevolking in het westen er nog een vijand bij kreeg. Onderluitenant A. Verbaan ondervond wat de extreme kou voor uitwerking kon hebben. Hij werkte in de maanden december, januari en februari als chef van de centrale administratie in een onverwarmd vertrek op de eerste etage van het hoofdbureau boven de poort. Door de strenge vorst waren de grote en kleine teen van zijn rechter voet bevroren.²⁴

De burgerij van Rotterdam probeerde op allerlei mogelijke manieren aan iets brandbaars te komen. Op 28 november 1944, omstreeks 08.00 uur, waren ongeveer vierhonderd 'plunderaars' op het spoorterrein aan de Parallelweg bezig met het leeghalen van de aldaar gelegen kolenopslagplaats. Nadat de politie de groep uiteengedreven had bleek een grote hoeveelheid kolen gestolen te zijn.

Door het kappen van de bomen werd de aanblik van de straten steeds troostelozer. Zelfs de zogenaamde houten Wehrmachtsborden waren niet veilig. Dit ging de bezetter te ver. Onder dreiging van zware straffen moesten de borden door burgerpatrouilles bewaakt worden.²⁵

In december werd het broodrantsoen opnieuw verlaagd tot duizend gram per week. De clandestiene prijzen hielden gelijke tred met de toenemende nood. Een ergerlijk geval van prijsopdrijving werd geconstateerd bij een slager die aardappelschillen door het gehakt draaide. Tegen Kerstmis liep de prijs op tot f 8,- per kilo. Als regel werd de aanwezige voorraad inbeslaggenomen en hetzij ter plaatse, hetzij voor het bureau aan het publiek verkocht. Hoewel het instituut der prijsbeheersing bij het publiek niet populair was, werd deze wijze van afdoening algemeen gewaardeerd.²⁶

Op 16 december 1944, omstreeks 06.00 uur, werden vier leden van de Speciale Dienst en drie van de Motorbrigade naar de gasfabriek Feijenoord gestuurd, omdat zich daar ongeveer duizend personen verzameld hadden met de bedoeling te gaan plunderen.²⁷

Wölk bracht regelmatig zijn chef schriftelijk op de hoogte over de situatie in zijn bewakingsgebied. Begin januari 1945 waren de algemene stemming en de ontwikkelingen binnen de NSB één van de belangrijkste onderwerpen. Tijdens een bespreking met Völckers

had Wölk gehoord dat Mussert zijn plaatsvervangers, Van Geelkerken en Rost van Tonningen, aan de kant had gezet en dat de burgemeester van Rotterdam, Müller, aangewezen zou worden om deze functie op zich te nemen. Müller had direct bij de eerste besprekingen met Mussert bijzondere volmachten geëist. Volgens Müller bestond er geen enkele reden om propaganda te bedrijven. De overgebleven kern van de NSB moest met daden bewijzen dat zij in staat was positief werk te doen. De voornaamste taak was om ervoor te zorgen dat in het westen van Nederland voldoende voedsel en kolen aanwezig waren. Toenemende hongersnood en de daaraan verbonden verslechtering van de volksgezondheid moest bestreden worden. Völckers had aangegeven Müller in alle opzichten te zullen steunen en wilde van de mogelijkheid gebruik maken de rust onder de bevolking te laten terugkeren. In verband hiermee verzocht hij Wölk alle acties betreffende het oppakken van arbeidsplichtigen te staken, omdat deze acties voor onrust hadden gezorgd. Burgemeester Müller en Völckers waren samen intensief bezig met de ontwikkeling van een plan om het grootste gedeelte van de bevolking van Zuid-Holland en Rotterdam, dat tot werken in staat was, bezig te houden, waardoor ze niet meer doelloos op straat konden rondhangen. Wölk zou nagaan hoe hij de resultaten van het gesprek tussen Mussert en Müller in de praktijk kon toepassen. In ieder geval hadden de laatste acties, waarbij mannen tussen de 17 en 40 jaar waren opgepakt, voor onrust gezorgd. De jeugd had zich op straat en vooral voor de arbeidsbureaus op een demonstratieve wijze gegroepeerd.²⁸ Vanwege onvoorziene problemen, zoals het niet inwilligen van de geëiste volmachten, werd burgemeester Müller niet benoemd tot plaatsvervanger van Mussert.²⁹

Begin 1945 was de levensmiddelenpositie nog steeds zeer problematisch. Door de ingetreden vorst liep de aanvoer nog verder terug en moesten de rantsoenen wederom verlaagd worden. In de laatste week van januari moest het broodrantsoen zelfs worden teruggebracht tot vijfhonderd gram per persoon per week. Het toegewezen rantsoen aardappelen was slechts met moeite te krijgen. De aangewezen vleesbonnen konden meestal niet worden gerealiseerd. De voorraad groenten was vrijwel uitgeput, terwijl de detaillisten door de sneeuwval zelf geen groenten konden halen. De nood was dan ook zeer hoog. Bedelen nam hand over hand toe. In het eerste kwartaal van 1945 was het aantal overledenen in Rotterdam, in vergelijking met het jaar daarvoor, van 1736 tot circa 4280 gestegen.³⁰

Op den duur lagen de lichamen van de uitgehongerde mensen op straat. Op 12 maart 1945 werd in de Varkenoordseweg een lijk door medebewoners op straat gelegd. Omdat het lijk in staat van ontbinding verkeerde en niemand het wilde begraven, moest de politie eraan te pas komen.³¹ In het dag- en nachtrapport van het bureau Oostervantstraat waren eveneens veel meldingen genoteerd, die met de hongersnood te maken hadden. Zo nu en dan zakten in die afdeling mensen op straat in elkaar en overleden ter plaatse. Enige malen werden personen aangehouden die een hond vervoerden, met de bedoeling deze te slachten. Ook werden soms delen van reeds geslachte honden aangetroffen.³²

Kinderen werden naar de noordelijke provincies geëvacueerd en in de dagbladen konden men advertenties aantreffen waarin ouders voor hun kinderen een adres zochten in de gebieden waar nog voldoende voedsel was. Helaas konden weinig kinderen op die manier

opgevangen worden. De zoon van hulpagent V. Menschaart was een van de gelukkigen. Hij kwam tijdens de hongerwinter in Drenthe terecht. Tijdens een interview vertelde hij hoe het hem daar vergaan was.

'Mijn vader werkte als hulpagent op bureau Sandelingplein. In die tijd kwam er dagelijks een handkar en die deelde op iedere post gamellen met eten uit. Vaak bleef er wel eens wat over en dan riep mijn vader mij binnen. De meeste politiemensen waren dan weg en dan mocht ik de gamellen uitlepelen. In 1945, omstreeks maart, zijn wij als kinderen enkele maanden naar Drenthe geweest. Waarom ik mee mocht met dit transport is me niet duidelijk. Ik had een blauwe kaart, die iedereen kreeg die TBC had gehad. Mogelijk dat ze daarop geselecteerd hebben. We zijn op een avond met ongeveer dertig kinderen, onder begeleiding van inspecteur Valk, een inspectrice en een brigadier, met een bus uit Rotterdam vertrokken. Ik ben van huis te voet naar het Haagseveer gelopen en daar zijn we voorgesteld aan de bovengenoemde politiemensen. Bij de IJsselbrug gekomen werd deze net beschoten door Geallieerde vliegtuigen. Onze bus werd geraakt en die kon daardoor niet verder. De brigadier heeft ons uit de bus gehaald en naar een nabij gelegen bos gestuurd. Daar hebben we tot de volgende ochtend gelegen en zijn toen opgehaald door een vrachtauto, die ons naar een kerk in Ermelo bracht. Daar werden we opgevangen en kregen melk met roggebrood, maar omdat we zo weinig gewend waren viel dat roggebrood ons erg zwaar, waardoor de meesten diaree kregen. We hebben daar de dag doorgebracht en 's avonds was de bus gerepareerd, waarna we verder konden. We zijn de IJsselbrug overgegaan en in Emmen terechtgekomen. Na wat gegeten te hebben zijn we weer verder gereden. In iedere plaats, rondom Emmen gelegen, werden kinderen afgeleverd aan Marechaussees die ons daar op stonden te wachten. In Emmercompasuum aangekomen behoorde ik tot de laatste vijf kinderen. Bij de kazerne van de Marechaussee stapten drie kinderen uit, omdat daar drie Marechausseegezinnen woonden. De volgende halte was voor mij en dat was bij de familie S., die woonde op de oprijlaan van de begraafplaats van Emmercompasuum. Het was een vrijstaand huis met daarachter een gebouwtje dat als gevangenis dienst deed. Daar waren twee cellen in gevestigd. S. zat ook bij de Marechaussee. Toen ik daar binnenkwam zag ik het oude uniform van de Marechaussee hangen en dacht toen dat het wel goed zat. Ik had wel contact met de andere jongens die in de kazerne zaten, want daar speelde ik mee. Ik ging daar ook naar de Christelijke school, maar dat ging niet zo goed. Ik kreeg ook nog een taak. Toen de bevrijding daar was, werden er een aantal mensen opgepakt. In de cel achter het huis zaten ook gevangenen, waaronder een vrouw. Ik moest dan voor eten zorgen, want de vrouw van de marechaussee was erg jaloers. Ik moest ook wel eens mee om de wc-emmer te legen en dan moest ik met die vrouw mee. Je zou denken dat die vrouw dan kon vluchten. Maar ik had een fluitje en als ik daar op blies, dan hoorde de Marechaussee dat die achter het raam stond. De weg terug naar Rotterdam verliep zo. Er was een open veewagen die naar Rotterdam ging

en als je twintig liter benzine kon leveren, dan mocht je meerijden. Die twintig liter benzine werd versierd en toen zijn we in die vrachtauto naar Rotterdam gereden. Ik wist in die tijd niet of mijn vader en moeder nog leefden, want nadat we uit Rotterdam waren vertrokken, had ik geen contact meer gehad met mijn familie. We kwamen aan op het Hofplein. In de vrachtauto zaten verschillende mensen, waaronder mensen die uit Duitsland terugkwamen. We stonden daar en wisten niet wat we moesten doen. We hebben toen besloten ons te melden op de plaats vanwaar we vertrokken waren en dat was dus het hoofdbureau. Ze wisten daar niets van ons. Ze hebben toen hier en daar geïnformeerd en na enige tijd kon iemand zich het geval herinneren. Vervolgens kwamen er twee rechercheurs in leren jassen en grote hoeden. Ik schrok daar even van. Die rechercheurs hebben mij toen thuis gebracht.³³

In februari kon het broodrantsoen verhoogd worden tot achthonderd gram per week per persoon, doch het aardappelrantsoen bleef even laag. Evenmin was er vlees op de aangewezen bonnen te krijgen. De nood van de bevolking was nog steeds stijgende. Op 7 februari werden ongeveer driehonderd vrouwen door de politie uiteengedreven, omdat zij op de Coolsingel voor het stadhuis een stille omgang hielden. Een viertal vrouwen verzocht toegang tot de burgemeester in verband met de bestaande voedselpositie. Twee landwachters, die ter plaatse verschenen, verleenden assistentie aan de politie. Eén vrouw moest ter kalmering naar het bureau gebracht worden. De volgende dag ontving Boelstra via Scholz bericht over politieambtenaren die bij de hongerdemonstraties waarschuwingsschoten hadden afgevuurd. Omdat dit verboden was eiste hij, dat tegen hen disciplinaire maatregelen genomen zouden worden.³⁴ Een week later antwoordde Tetenburg dat bij het uiteendrijven van de vrouwen niet door de Nederlandse politie geschoten was, maar door twee geïnformeerde leden van de Landwacht.³⁵

Geschonden prestige?

Zelfs gezagsgetrouwe politiefunctionarissen moesten tijdens de hongerwinter soms de grens van het toelaatbare overschrijden om met het gezin te kunnen overleven. Opperwachtmeester H.C. Verhagen rapporteerde op 2 februari 1945 dat hij wegens gebrek aan schoeisel geen dienst kon doen.³⁶ Voor degenen die nog wel geheel geïnformeerd dienst konden doen, had het dragen van een uniform vaak een gunstig effect bij het ronselen van voedsel en het passeren van controleposten. Boeren waren bij het zien van een uniform meestal vrijgevig, dan wanneer een burger bij hen aanklopte. Tot zover was daarmee nog weinig kwaad geschied, maar er waren ook politieambtenaren die de goederen vervolgens tegen woekerprijzen of waardevolle spullen ruilden. Een politiemann werd bijvoorbeeld gestraft met beperking van het recht op een jaarlijkse vakantie voor de tijd van vier dagen, omdat hij tijdens de hongerwinter aardappelen, tarwe en andere levensmiddelen, waarmee

hij mogelijk enigen van de hongerdood had kunnen redden, ruilde tegen een piano. Een andere wachtmeester werd met inhouding van zijn hele bezoldiging drie weken geschorst, omdat hij zich schuldig had gemaakt aan overtreding van de distributievoorschriften door van een hoeveelheid distributieartikelen de helft met honderd procent winst aan collega's te verkopen, teneinde zodoende de andere helft voor eigen gebruik vrij te hebben.³⁷

Volgens 'De Vrije Pers' van 16 februari 1945 was ingrijpen geboden, want als er één overheidsorganisatie was, die voor haar dagelijks werk over een ongeschokt prestige moest beschikken, was het de politie, zeker in een tijd van gezagloosheid. Velen onder de Rotterdamsche politie hadden dit prestige en verdienden het volkomen. Doch er waren signalen genoeg, die er op wezen dat onder de zwakke elementen van het korps een verwildering woekerde, die tot bedenkelijke gevolgen kon leiden. Bepaalde manipulaties op het gebied van de levensmiddelenvoorziening konden onmogelijk getolereerd worden. Vooral voor de goedwillende leden van het korps was hier een taak weggelegd, want bleven zij toezien zonder in te grijpen, dan waren de gevolgen voor het prestige van de gehele politie niet te overzien.³⁸

Of de genomen maatregelen afdoende waren, valt te betwijfelen. Nog steeds werden agenten bestaft. Soms zelfs voor onbenullige feiten. Politieaanvoerder F.L. van Berlo werd van 21 maart tot 29 maart 1945 van rechtswege geschorst. Hij werd bij vonnis van de politierechter in Rotterdam op 28 maart veroordeeld tot f 75,- boete en 25 dagen hechtenis terzake van diefstal in vereniging. Van Berlo had namelijk in uniform met zijn schoonvader tien blokjes hout uit de Aart van Nesstraat weggenomen. Jacob G. werd zelfs nog na de bevrijding, op 29 maart 1946, voor vier dagen geschorst onder inhouding van de halve bezoldiging gedurende die tijd voor iets wat hij tijdens de bezetting misdaan had. In de maanden januari en februari van 1945 had hij honderdveertig hectoliter aardappelen ontvangen, waarmee hij ruilhandel had bedreven. Zijn winst bestond uit levensmiddelen, die hij in zijn huisgezin gebruikte en waarmee hij ook wel familie en burens zou hebben geholpen. Om aan financiële moeilijkheden, veroorzaakt door langdurige ziekte van een dochtertje, het hoofd te kunnen bieden had hij voor een andere inwoner van Hillegersberg een met briljanten bezette ring verkocht, waaraan hij f 1000,- verdiende.³⁹

Een artikel uit Het Parool van 11 december 1945 toont eveneens aan hoe een politieambtenaar zijn ambt misbruikte. Tot de winter van 1944-1945 waren J. Winkelman, souschef bij de Nederlandse Handelsmij. en zijn neef D. Winkelman, wachtmeester bij de politie niet meer of minder eerzaam dan de gemiddelde burger. Angst voor de honger deed bij de eerste een misdadig plan rijpen en uit zucht tot gewin voerde de tweede het uit. De vijftigjarige Johan, die jaren lang de boekhouding had verzorgd van de heer Galewski, de joodse eigenaar van een damesmodehuis, wist dat deze zijn sieraden in veiligheid had gebracht bij de caféhouder Reigersberg aan de Nieuwe Binnenweg. Teneinde zich van deze gouden voorwerpen meester te maken, zond oom Johan zijn neef Dirk met een in het Duits geschreven briefje naar Reigersberg. Deze, denkende met de Duitse politie te doen te hebben, gaf de sieraden af en toen de wachtmeester hem als bedreiging toevoegde: 'daar zal je wel niet met f 25,- boete afkomen', bood Reigersberg hem uit angst f 1000,- aan. Winkelman vroeg er nog f 200,- bij.

zogenaamd voor de Winterhulp. Later ging hij nogmaals naar de caféhouder en eiste een kruik jenever. De sieraden deelden de twee familieleden en Dirk ontving nog f 200,- voor de moeite. De Procureur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof, die de zaak behandelde, eiste tegen Johan, de maker van het plan vijf jaar gevangenisstraf en wachtmeester Dirk hoorde acht jaar tegen zich eisen.⁴⁰ D. Winkelman werd op 24 maart 1945 geschorst en met ingang van 1 mei 1945 ontslagen. Bovenstaande voorbeelden zijn helaas geen uitzonderingen. Sommige leden van het Rotterdamse korps waren volgens de KP te ver gegaan. Tussen 6 januari en 2 april 1945 werden acht politiemensen vanwege hun criminele activiteiten en verraad geliquideerd. Begin mei werd een pamflet verspreid waarin de leden van het

Rotterdamse korps 'voor den laatsten maal' gewaarschuwd werden (zie hoofdstuk 8.5). Volgens Van der Pauw zegt dit pamflet het nodige over het niveau waartoe een deel van de Rotterdamse politie was afgedaald. Hij merkt daarbij op dat het behalve de teloorgang van de rechtsorde ook meer in het algemeen illustreert de mate van verval waarin de samenleving was komen te verkeren,⁴¹ want politiemensen hadden evenals de overige stadgenoten de grootste moeite met het onderhouden van hun gezin en waren daarom dagelijks bezig met het organiseren van voedsel en brandstof. Dit kwam de politiedienst niet ten goede en een enkeling gleed daarbij af naar een bedenkelijk niveau. Tijdens interviews met gewezen politiemensen was de hongerwinter een van de meest besproken onderwerpen. J. Sieber vertelde dat bij hem thuis op een gegeven moment geen eten meer was. Toen hij via een collega vernam dat er ergens een schip met aardappelen lag, die voor de Duitsers bestemd waren, werd snel actie ondernomen. Volgens de schipper moesten ze het schip via de waterkant benaderen, omdat twee Duitse militairen vanaf de walkant toezicht hielden. Samen met zijn collega lukte het Sieber op een nacht, in uniform, drie mud aardappelen uit het schip te halen. Voor zijn vader kwam deze hulp te laat. Hij overleed korte tijd later op zestigjarige leeftijd. Toen zijn vader begraven moest worden was er geen kist. De begrafenisondernemer zei dat hij wel voor een roulatiekist kon zorgen, maar dat wilde zijn moeder niet. Nadat Sieber voor voedselbonnen had gezorgd, kwam er een kist.⁴²

J. Koopmans, werkzaam bij de politie te water, kwam weer op een andere manier aan extra voedsel. Tijdens de surveillance op het water werd hij met zijn fiets in Rozenburg aan wal gezet, waardoor zij geen last hadden van de wachtposten. Rozenburg was immers spergebied. Nadat hij alle boerderijen bezocht had, werd de buit aan boord verdeeld en kon de surveillance hervat worden.⁴³

Omdat rechercheurs niet geüniformeerd waren, was het voor hen moeilijker de boer op te gaan. Zij hadden echter hun eigen methoden om aan een extraatje te komen. Rechercheur S. vertelde hoe dit werkte:

'Op een keer was er bij een eierpakhuis ingebroken en wat deden die zakenlui als er bijvoorbeeld honderd eieren gestolen waren, dan gaven ze op dat er duizend gestolen waren. Dit aantal werd opgegeven aan de distributiedienst, zodat ze hun voorraad konden aanvullen. Toen mijn vrouw net bevallen was van onze zoon, kreeg ik ook zo'n zaak te behandelen. Ik vertelde dat mijn zoon geboren was en toen ik later thuis

kwam was er, zonder dat ik er naar gevraagd had, een emmer met eieren gebracht. Die mensen hadden er natuurlijk ook baat bij dat wij de zaak niet goed onderzochten. We hebben ook een keer een inbraak gehad bij de firma Van Beest op het Vasteland. Daar waren erwten, bonen en dergelijke gestolen. Omdat het gesneeuwd had, konden we de daders volgen en het spul inbeslag nemen. Het gevolg was dat ik met een zak bonen thuis kwam. Ik niet alleen maar iedereen van hoog tot laag profiteerde ervan. In de oorlog werd er ook veel drank gestolen. Ik had een keer een partij inbeslag genomen. De eigenaar van die partij was zo blij dat hij het terug had, dat ik iedere maand een fles jenever kon kopen en dat deed ik. Ik dronk zelf niet, maar ik verkocht de flessen voor f 100,- aan een zwager, die in die business zat.⁴⁴

In maart van 1945 was de situatie nog niet veranderd. De achterstand in aflevering van aardappelen werd echter ingehaald. Bovendien was er in de aanvoer van groente enige verbetering te constateren. Vlees was op de aangewezen bonnen nog steeds niet of zeer moeilijk te krijgen. Wegens het gebrek aan voedsel had Rauter besloten om in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam aan politiepersoneel en hun familieleden extra levensmiddelen te verstrekken. Volgens opgave van de commandeur van de Ordepolitie kwam dat in Rotterdam neer op 1354 mannen, 1282 vrouwen en 1869 kinderen. Hierna werd besloten om iedereen per etmaal een halve liter soep als bijvoeding te verstrekken. Het bestaande piket van honderd man ontving voeding van de Wehrmacht. Dit piket werd per acht dagen uit het personeel aangewezen, zodat elke politieman een keer aan de beurt zou komen. Deze bijvoeding was niet voldoende, want nog steeds werd op allerlei manieren geprobeerd het karige rantsoen aan te vullen. Een politieauto waarmee kinderen van Rotterdamse politieambtenaren naar Groningen werden vervoerd, om daar bij gastgezinnen te worden ondergebracht, werd op de terugweg volgeladen met aardappelen. Waarschijnlijk was het Duitse stadsbestuur vooraf niet op de hoogte gebracht, want op last van Völckers mocht de auto na aankomst niet worden uitgeladen. Men moest zich eerst telefonisch bij hem melden. De commandeur van de Ordepolitie, Tetenburg, ondernam eveneens een poging de aardappeltoevoer te verhogen. Hij vroeg schriftelijk aan de verbindingsofficier van de BdO om een Bescheinigung, waarmee aardappelen over de Barendrechtsebrug naar Rotterdam en naar het hoofdbureau konden worden vervoerd.⁴⁵

Veel kinderen werden aan hun lot overgelaten, omdat het voor de ouders steeds moeilijker werd om ze te onderhouden. Vanaf 20 april tot 11 juli 1945 waren 114 kinderen, in de leeftijd van drie maanden tot zeventien jaar, bij de Kinderpolitie in bewaring geweest. Deze ontheemde kinderen, die uit verschillende milieus kwamen en waarvan de meesten geen goede opvoeding hadden genoten, waren wanordelijk en slordig.⁴⁶

A. Slieker was in april 1943 als bewaakster bij het Gevangeniswezen aangesteld en zodoende belast met de eerste opvang van de kinderen, die van straat werden gehaald, omdat de ouders er niet meer voor konden zorgen. Na binnenkomst werden de kinderen eerst in bad gestopt. Een groot aantal in het bad achtergebleven vlooiën toonde aan in welke situatie deze kinderen geleefd hadden. Tijdens de verzorging van een kind werd een gat in haar rugje

Een groep ontheemde kinderen die door medewerkers van het Gevangeniswezen werden opgevangen en verzorgd.

aangetroffen waar bijna een vuist in kon. Het kind was waarschijnlijk nagenoeg nooit verschoond en had

alleen maar in bed gelegen. Aan het einde van de bezetting werd een vrouw met drie kinderen binnengebracht, die van straat waren gehaald, omdat ze aan het verhongeren waren. Het door de bewaaksters uitgedeeld voedsel werd door de moeder ingepikt en opgegeten. Een van haar kinderen overleed alsnog.⁴⁷

Roofovervallen

Volgens het jaarverslag van de Recherche werd er in 1945 geroofd en gestolen als nimmer tevoren. Vooral in februari was er een flinke toename waarneembaar. Het aantal geregistreerde misdrijven was toen tot boven de zeventienhonderd gestegen. In februari 1944 waren het er nog 'maar' zeshonderd. Deze cijfers lagen in werkelijkheid nog hoger, omdat de politie natuurlijk niet van alle gepleegde misdrijven op de hoogte was.⁴⁸

Eind januari 1945 probeerde Tetenburg de toegenomen werkdruk op te lossen door de werk-tijd te verhogen tot een dienstverband van twaalf uur. In vergelijking met de vroegere dienst-indeling waren hierdoor per dienst gemiddeld 92 (opper)wachtmeesters meer op straat.⁴⁹

Voor de Recherche was het in normale tijden van belang om zoveel mogelijk zaken op te

lossen. Tijdens de bezetting lag dat anders, omdat de bezetter opgepakte overvallers gebruikte voor het nemen van represaillemaatregelen, waardoor in feite op het plegen van overvallen de hoogst denkbare straf stond. De Recherche werd hierdoor bij iedere zaak voor een groot dilemma geplaatst. Als een overval onder de vlag van het verzet gepleegd werd, kreeg de Recherche soms een seintje dat ze zich bij het onderzoek niet druk hoefde te maken. Het bewust saboteren van de onderzoeken kon gevaarlijk zijn, omdat de officier van dienst de Aussenstelle van alle gepleegde overvallen op de hoogte moest brengen. Vooral de overvallen waarbij de daders Duitse uniformen droegen, moesten met voorrang behandeld worden.⁵⁰

Een groot aantal 'eerzame' burgers vergreep zich aan andermans eigendom om zelf in leven te blijven. Het verzet had andere motieven, zij pleegde overvallen om onderduikers te voorzien van de nodige levensbehoeften. Daarnaast was er nog een groep, die uit crimineel oogpunt op rooftocht ging en buit voor zelfverrijking gebruikte. In het laatste half jaar van de bezetting werden er niet minder dan tweehonderd (roof)overvallen gepleegd, waarvan een groot gedeelte, voor zover bekend, door de laatste groep gepleegd werd. Vanaf december 1944 was een duidelijke stijging waarneembaar. Begin januari 1945 werd er bijvoorbeeld een roofoverval gepleegd op het café van Rotgans aan de Stationssingel. Twee personen die zeiden van de Sipó te zijn, namen van een achttal personen geld en persoonsbewijzen af.⁵¹ Aangenomen kan worden dat deze overval niets met het verzet te maken had en de daders puur uit eigenbelang gehandeld hebben. Daarbij kwam nog dat de overvallers steeds vaker in het uniform van Duitse militairen of Nederlandse politieagenten overvallen pleegden, terwijl ook Duitse militairen zich schuldig maakten aan dergelijke vergrijpen. Vooral voor de Recherche was het ondoenlijk om iedere overval te analyseren en te plaatsen binnen een bepaalde groep. Enkele mutaties uit de dag- en nachtrapporten verduidelijken dit probleem.

- 14-02-45 00.30 uur onder bescherming van met machinepistool bewapende en in Duitse uniform geklede man, inbraak door vier mannen in Uniewinkel aan de Putselaan 22. Bij komst van de wachtmeesters E.A. Steemer en C.A. Koppe namen burgers de vlucht. Steemer loste vijf schoten en raakte een der daders in linkeronderbeen. Doordat militair met machinepistool dreigde en de patronen van de wachtmeesters op waren, kon hij niet gearresteerd worden. De gewonden werden onder politiebewaking naar Zuiderziekenhuis vervoerd.⁵²
- 17-02-45 09.00 uur Overval? Rapporteert opperluitenant H.C.J. Duindam dat te ca. 06.30 uur enige met pistolen gewapende mannen getracht hebben de woning binnen te dringen van: Arnold M., koopman, Lumeystraat 5c. Riepen: 'politie'. M. begon te schreeuwen. Duindam was in de buurt en kwam toelopen. Mannen losten enige schoten in richting Duindam. Deze loste ook een schot, waarna wapen weigerde. Mannen gevlucht met auto.⁵³
- 27-02-45 22.45 uur Diefstal met braak. Twee in grijsgrauw uniform van Duitse weermacht, met pistolen gewapend, wilden binnendringen in woning van Lodewijk C. van Z. Stadhoudersweg 112b toegang geweigerd. Braken voordeur open. Gehele huis doorzocht. Bedreigden Van Z. en echtgenote. Hebben zeven pakken sigaretten en

- aantal 'Karel 1' en 'Ritmeester' sigaren meegenomen. Waren per rijwiel, maar spullen overgeladen in auto. Sectie II B III en Feldgendarmerie stellen onderzoek in.
- 12-03-45 19.00 uur. Poging tot roofoverval door 2 in uniform geklede Duitse militairen op filiaal Fa. Simon de Wit, 1^e Middellandstraat 32a. Opperwachtmeester W.F. Lina en G. v.d. Linde met een juist aanwezige Oberfeldweibel Duitse weermacht onderzoek ingesteld (was mondelinge melding geweest van onbekende man) in woning boven winkel twee Duitse militairen aangetroffen hadden filiaalhouder H.G.A. Wesseling bedreigd tot afgifte inventarislijsten en goederen uit de winkel. Door het tactisch optreden van beide genoemde wachtmeesters en de Oberfeldweibel konden de militairen in bedwang worden gehouden. Feldgendarmerie gewaarschuwd, die de militairen ontwapende en arresteerde.⁵⁴
- 29-03-45 Heden 13.00 uur overval postkantoor Dordtselaan, 5 personen met pistolen. Vermist circa f 200.000,-.⁵⁵
- 12-04-45 Rapport wachtmeesters J. Edel en H. van der Hoek, ca. 22.00 uur belast met bewaking pand 'Gabah' aan de Prins Hendrikkade 20, hevig gebonsd, Duitse militairen op stoep, binnengelaten. Pistolen afgepakt. Met personeel naar cel 'Oslo'. Deur opengemaakt, nog enkele 'Duitsers'. Vrachtwagen, varkensvlees, rundvlees en boter door 'Duitsers' in vrachtwagen geladen. Duitser zei (in Duits) pistolen terughalen bij majoor Scholz, bleek overval.⁵⁶
- 19-04-45 20.00 uur. Overval door twee onbekende mannen in woning Bentincklaan 37c geldkistje (f 6000,-) en papieren, sleutels e.d. meegenomen, vermoedelijk politiek. Haar man ligt tengevolge van een aanslag in ziekenhuis.⁵⁷

In de laatste maanden van de bezetting was er in Rotterdam bijna dagelijks een roversbende actief, die het vooral voorzien had op levensmiddelen en gebruiksartikelen. Deze bende had niets te maken met de illegaliteit en pleegde de overvallen in Duitse uniformen. Jacobus Jan Teunis de G., een olie- en meubelhandelaar uit Bodegraven, kwam zonder veel moeite in contact met een lid van deze bende. Omstreeks september 1944 werden de distributiebescheiden van De G. ontvreemd en eind 1944 kreeg hij via de Landwacht in Gouda nieuwe distributiebescheiden, onder voorwaarde dat hij hen als tegenprestatie gevallen van zwarte handel aanbracht. De G. voldeed hieraan en werd begin april 1945 naar Rotterdam gestuurd, waar hij zich moest melden bij de Aussenstelle. Van de SD'er Kohlen kreeg De G. opdracht om op de zwarte markt benzine te kopen. De G. begaf zich hiervoor naar het Noordplein en maakte daar kennis met verschillende zwarthandelaren en naar later bleek ook met leden van een roversbende. Eén van deze rovers vertelde hem dat hij deel uitmaakte van een bende, die met Duitsers samenwerkte en gewapende overvallen pleegde. Zij hadden echter een vrachtauto nodig en De G. beloofde daarvoor te zullen zorgen. Hij meldde alles bij de Aussenstelle, die een plan uitwerkte om de rovers op heterdaad te betrappen. De G. werd door Kohlen op 23 april 1945 voorgesteld aan de plaatsvervangend leider van het Einsatzkommando Rotterdam, Krüger, en vertelde hem bijzonderheden over de bende, die onder bevel zou staan van een Duitse Feldweibel.⁵⁸

Nog diezelfde dag zouden twee rooftochten op het programma van de bende staan, waarvoor een vrachtauto met chauffeur nodig was. Krüger belastte Kohlen met de uitvoering van deze zaak en gaf bevel een verzoek in te dienen bij de Feldgendarmerie en Orpo voor versterking. Krüger kon zich na de bevrijding herinneren dat er die avond om 19.00 uur en om 23.00 uur een transport geroofde goederen zou worden afgeleverd in de Vriendenlaan. Kohlen belde Krüger kort na 19.00 uur op met de mededeling dat arrestatie bij de eerste overval om de een of andere reden mislukt was, doch dat het om 23.00 uur zeker zou lukken. Toen het commando om 24.00 uur nog niet terug was, veronderstelde Krüger dat er iets tussengekomen was en liet zich door een chauffeur naar de omgeving van de Vriendenlaan brengen. Onder een viaduct, vermoedelijk bij het Hofplein, zag hij enkele Duitse auto's staan. Hij liet zich inlichten en hoorde dat de plaats waar de rovers hun goederen zouden afgeven was omsingeld en de rovers ieder moment konden komen. Krüger liet zijn auto staan en trachtte met de chauffeur ongezien bij de Vriendenlaan te komen. Halverwege zag hij uit een straat een motor komen, met daarachter een vrachtauto. Beide motorvoertuigen reden naar de omsingelde Vriendenlaan. Terwijl Krüger trachtte zo snel mogelijk naar de Vriendenlaan te gaan, hoorde hij schoten vallen, direct gevolgd door een geregeld vuurgevecht. Tengevolge van dit vuurgevecht kwam Krüger pas bij het vallen van de laatste schoten in de Vriendenlaan. Daar kreeg hij te horen dat de motor met een Duitse Feldweibel en een Duitse Obergefreiter en de vrachtauto met de zes Nederlanders in de opgestelde val gereden waren. Het roepen van 'Halt, Duitse politie', werd direct beantwoord met schoten. In het toen volgende vuurgevecht trokken de zes Nederlanders zich vurend terug in een pakhuis, waaruit ze pas na het verschieten van alle munitie tevoorschijn waren gekomen. De beide Duitsers op de motor waren direct aan het begin van het vuurgevecht al neergeschoten. Ze werden zwaargewond in een auto van de Feldgendarmerie gelegd. Daar nam Krüger een verhoor af, waarbij de Obergefreiter bekende dat de Feldweibel de leider van de roversbende was en dat zij sinds enkele maanden op rooftocht waren, in samenwerking met enkele andere Duitsers en Nederlanders. De Obergefreiter overleed tijdens het transport naar het ziekenhuis, terwijl de Feldweibel de volgende dag in het ziekenhuis overleed. De zes Nederlanders moesten met de handen omhoog tegen een muur gaan staan. Op bevel van Krüger moesten ze kort daarop op de grond gaan liggen, omdat hij dit vanwege zijn opgedane ervaring bij de partizanenbestrijding veiliger vond. Rivierleutnant Rest, die eveneens met enkele manschappen van de Orpo ter plaatse was, kreeg van Krüger het bevel de rovers dood te schieten. Hierbij wees Krüger hem op de rechtmatigheid van de executie, daar het hier mensen betrof, die ook naar de mening van Rest, geplunderd hadden en allemaal in het bezit waren geweest van vuurwapens die tegen hen gebruikt waren. Daarom had Rest niet het minste bezwaar tegen het aan hem gegeven bevel. In verband met de gevaren, verbonden aan een normale executie door ketsende kogels, namen Krüger en Rest, na overleg het besluit om de executie op de Oostfrontmanier uit te voeren. Deze methode hield in dat de rovers doodgeschoten werden terwijl ze op de grond lagen. Rest voltrok persoonlijk de executie door iedere rover een schot uit zijn dienstpistool door het hart en een schot in het hoofd te geven. De lijken werden ter plaatse achtergelaten. Krüger kreeg later van een

Nederlandse politiemans de bevestiging dat de zes mannen oude bekenden waren en dat twee van hen reeds lange tijd gezocht werden.⁵⁹ De volgende ochtend vonden politieagenten de zes ontzielde lichamen. Via omwonenden hoorden ze wat er die nacht in de Vriendenlaan was voorgevallen.⁶⁰ Ruim twee weken voor de bevrijding was deze terechtstelling waarschijnlijk één der laatste van het land.

Hulp vanuit de lucht

Om het voedseltekort enigszins te beperken had de bezetter uiteindelijk hulp van buitenaf toegestaan. In de eerste helft van januari 1945 werd bij de Meneba aan de Brielselaan 2600 ton tarwe gelost. Deze lading was namens het Internationale Rode Kruis vanuit Roemenië per spoor aangevoerd.⁶¹

Op 18 februari arriveerden vijf schepen met levensmiddelen van het Zweedse Rode Kruis in de haven van Rotterdam. Deze schepen vonden een ligplaats in de St. Jobshaven en werden door personeelsleden van de politie te water bewaakt. Hoewel daarna nog regelmatig soortgelijke schepen de haven binnenliepen, was deze hulp de bekende druppel op een gloeiende plaat en voor menigeen kwam het te laat.⁶²

Toen begin april de aanvoer van kolen stagneerde, kwam de productie van stroom nagenoeg stil te liggen. De elektriciteitscentrales van Rotterdam en Velsen waren namelijk nog de enige die in bedrijf waren. Hierdoor konden de bakkers het brood niet meer in hun elektrische ovens bakken.⁶³ Ondertussen hadden de Geallieerden met de Duitsers gesprekken gevoerd over het afwerpen van voedsel boven het bezette deel van Nederland. Het hoofd van de voedselvoorziening in Rotterdam, W.T. ten Bosch, hoorde op 21 april 1945 van de ondergrondse dat de voedseldroppings binnen afzienbare tijd te verwachten waren. Enkele dagen later werd dit bericht via de BBC bevestigd. Ten Bosch nam contact op met Völckers, die bekende van het een en ander op de hoogte te zijn. Volgens hem konden de droppings echter niet plaatsvinden, omdat Seyss-Inquart het plan had afgekeurd. 's Avonds laat werden Ten Bosch en zijn beide plaatsvervangers met spoed bij Völckers ontboden. Daar kreeg hij te horen dat de droppings wel doorgingen en dat hij direct de nodige voorbereidingen moest treffen. De bezetter had het terrein van het voormalige vliegveld Waalhaven aangewezen als droppingszone. Omdat deze plaats te dicht bij het water lag en nog niet van mijnen gezuiverd was, werd een terrein in de omgeving van de Terbregseweg uitgekozen.⁶⁴

Op 26 april gelastte Scholz dat vijftig politiemannen gereed moesten zijn, omdat om 08.00 uur door de Engelsen pakketten bij de Kralingseplas afgeworpen zouden worden. Vanwege het slechte weer kon de operatie 'Manna', zoals de droppings genoemd werden, die dag niet plaatsvinden. Ook de daarop volgende dagen stonden het politiepersoneel en de verzamelploegen tevergeefs klaar.⁶⁵ Pas op zondag 29 april waren de weersomstandigheden dusdanig dat de operatie door kon gaan. Ruim 240 Lancaster bommenwerpers vlogen richting Nederlandse kust. In plaats van bommen hadden zij ongeveer 535 ton voedselpakketten aan boord. Deze waardevolle lading moest in het westen boven vier terreinen afgeworpen

worden. De verzamelploegen stonden bij het terrein in Terbregge klaar om de tweehonderd ton levensmiddelen zo snel mogelijk te bergen.⁶⁶ Omdat de vliegtuigbemanningen niet op de hoogte waren gebracht dat het afwerpterrein verplaatst was, vlogen zij naar de Waalhaven en lieten daar de lading vallen. Hierdoor kwam een gedeelte in het water of mijnenveld terecht en ging verloren. Daarnaast werd een aantal pakketten vroegtijdig door burgers uit de omgeving geborgen. Op last van Scholz werden vijftig politiemannen naar de Waalhaven gezonden om toezicht te houden. Engeland werd direct gewaarschuwd, waarna de pakketten de volgende dagen op de afgesproken locatie gedropt werden. Op donderdag 3 mei moest de politie op last van Scholz opgeven hoeveel ongevallen zich hadden voorgedaan tengevolge van het uitwerpen van de voedselpakketten. Op de eerste twee dagen was niemand gewond geraakt. Dit was wel het geval op dinsdag 1 mei, toen viel er één dode en raakten tien mensen gewond. De volgende dag raakten nog eens vijf mensen gewond.⁶⁷

De instellingen die op het terrein aanwezig waren voor beveiliging en bewaking beschuldigden elkaar van diefstal. De Duitsers klaagden over de politie en de politie klaagde op haar beurt over de Duitsers. Na overleg tussen Völckers en de rechterlijke macht werd besloten de Duitsers terug te trekken en in plaats daarvan ambtenaren van de rechtbank te sturen. Dit veranderde niets, want de politie

Politiemannen poseren aan het Langepad voor stapels levensmiddelenpakketten die op 1 mei 1945 boven Terbregge door Amerikaanse B-17 bommenwerpers gedropt zijn.

klaagde nu over deze ambtenaren.⁶⁸ De journalist Mees schreef in zijn dagboek dat de inzameling van de pakketten vrij goed geregeld scheen te zijn, maar dat de Rotterdamse politie zich aan de pakketten vergrepen zou hebben. Als een klein excuus kon volgens hem worden aangevoerd, dat de discipline al vijf jaar lang zoek was.⁶⁹

De beschuldigingen aan het adres van de politie waren niet geheel onterecht. Een wachtmeester van het bureau Rochussenstraat werd in 1945 twee maanden geschorst, onder inhouding van de helft van zijn bezoldiging, wegens het in bezit hebben van een vrij grote hoeveelheid uit vliegtuigen neergeworpen levensmiddelen, terwijl hij had kunnen begrijpen dat de wijze waarop hij deze had verworven niet rechtmatig was. Verzachtende omstandigheden werden in aanmerking genomen.⁷⁰

De politie had dan wel een voorbeeldfunctie, maar in de gezinnen van de politiemannen werd evengoed honger geleden. Daarbij kwam nog dat de politie tussen twee vuren stond, want bij de burgers was het vertrouwen tot een bedenkelijk niveau gedaald, terwijl de bezetter ook niet meer op medewerking rekende. Dit bleek bijvoorbeeld uit het toenemende aantal ondergedoken politieambtenaren. Een aangetroffen lijst op een schip met inbeslaggenomen wapens bewees eveneens dat het Rotterdamse korps voor de bezetter niet betrouwbaar was. De lijst bevatte onder andere gegevens over de herkomst van de wapens (droppings door geallieerde vliegtuigen), maar ook de namen van elf verzetsorganisaties aan wie al wapens geleverd waren. Hieronder bevond zich ook de Rotterdamse politie. Volgens de lijst had de politie reeds vijftig machinepistolen en geweren ontvangen.⁷¹ De positie van Boelstra hing mede hierdoor al geruime tijd aan een zijden draadje.

Boelstra op een zijspoor gezet

Direct vanaf het begin kwam Boelstra in conflict met het nationaalsocialistische gedeelte van zijn korps. Zij verweten hem, dat hij binnen het korps niets in nationaalsocialistische zin opbouwde. Door lid te worden van de Germaansche-SS kon hij zich tamelijk lang handhaven. Aan het einde van de bezetting werd hij ook door de bezetter gewantrouwd. In januari 1945 wilde Rauter hem ontslaan, maar Boelstra had dat weten te voorkomen. Wölk zond op 1 april 1945 een telegram naar de BdS, waarin hij het voorstel deed Boelstra naar Apeldoorn te roepen en hem vervolgens niet meer terug te laten keren naar Rotterdam. Tevens wilde Wölk de reeds door Rauter goedgekeurde wijziging van de politietop doorvoeren en het grootste gedeelte van het Rotterdamse politiepersoneel afvoeren naar Duitsland, om hen daar tewerk te stellen bij de Luftschutzpolizei. Boelstra werd diezelfde dag door Scholz gebeld, met de mededeling dat hij 's avonds langs een bepaalde route naar Apeldoorn moest vertrekken en zich daar na aankomst moest melden bij Schöngarth. Boelstra voldeed aan het bevel, maar nam een andere route, omdat hij had gemerkt dat hij sinds enige tijd geschaduwd werd. Toen Boelstra 's avonds op de plaats van bestemming kwam, was er niemand die van zijn komst afwist. De volgende dag vond het gesprek met Schöngarth alsnog plaats, waarbij Boelstra het plan om Rotterdamse politiemannen naar Duitsland te sturen aan de orde stelde

en bij Schöngarth uit het hoofd kon praten.⁷² Boelstra kreeg echter wel het verzoek om niet meer naar Rotterdam terug te keren, maar door te rijden naar Friesland. Hij wist dit laatste besluit nog gewijzigd te krijgen en kreeg toestemming om naar Rotterdam terug te keren voor het afhandelen van een aantal zaken. Enige tijd later kreeg hij via het DGvP te horen dat hij niet meer op het politiebureau mocht komen. Boelstra is hierna uitgeweken naar Nieuw-Beijerland, waar hij bij een jachtvriend onderdak kreeg.⁷³

Eind 1944 was Scholz al begonnen met het zoeken naar een opvolger voor de functie van Boelstra. Volgens hem was de commandeur van het Marechaussee gewest Rotterdam, luitenant-kolonel J.E. Hofman, het meest geschikt om tot gewestelijk politiepresident benoemd te worden. Hofman had als voordeel dat hij soldaat en officier was. In het bewakingsgebied van Scholz was hij van de hogere Nederlandse officieren de enige die de moed had af en toe strenge disciplinaire straffen uit te delen. Zijn grootste nadeel was dat hij geen politievakman was. Völckers had eveneens voor Hofman gestemd met de opmerking dat er toch geen slechtere politiepresident te vinden was dan Boelstra.⁷⁴

Hofman was echter nog niet beschikbaar. Hij was namelijk op 2 oktober 1944 in de buurt van Oud-Beijerland bij een motorongeluk gewond geraakt. Zijn functie als gewestelijk politiecommandeur werd tijdelijk waargenomen door de majoor van de Marechaussee, J.B.S. Römelingh.⁷⁵ Op de vraag van Scholz wanneer hij weer inzetbaar was, had Hofman geantwoord dat dit zeker niet voor 1 februari 1945 het geval zou zijn. Dit antwoord zette Scholz aan het denken, want volgens hem had Hofman met een beetje goede wil eind 1944 zijn dienst kunnen hervatten. Tijdens gesprekken had Hofman aangegeven dat het ongeval een goede gelegenheid was om uit te rusten, omdat hij de laatste jaren geen enkele vakantie had genoten. Dat hij juist nu een sterke behoefte had om langer vrij te nemen, dan voor zijn herstel noodzakelijk was, betekende voor Scholz dat Hofman de kritische periode wilde overbruggen en eerst wilde weten hoe het Duitse offensief af zou lopen, voordat hij weer in dienst kwam. Scholz was daarnaast bang dat Hofman niet meer geloofde in een Duitse overwinning. Deze punten zorgden ervoor dat Scholz op het laatste moment twijfelde over de benoeming van Hofman. Begin februari 1945 stelde Rauter voor de politiepresident van Den Haag, luitenant-kolonel W.H. Fransen⁷⁶ als opvolger van Boelstra te benoemen. Na grondige bestudering van de feiten was Wölk tot de conclusie gekomen dat Fransen inderdaad geschikt was voor de functie van gewestelijk politiepresident. Fransen had als politiepresident van Den Haag laten zien dat hij naast een strakke militaire houding tevens beschikte over voldoende politievakkennis.⁷⁷ Begin april 1945 werd hij in Apeldoorn ontboden bij Schöngarth. Deze deed hem het verzoek om de functie van Boelstra over te nemen. Op 17 april 1945 maakte Fransen bekend dat met onmiddellijke ingang in de leiding van het Staatspolitiegewest Zuid-Holland en Zeeland de volgende veranderingen waren doorgevoerd:

- kolonel J.J. Boelstra was benoemd tot inspecteur-generaal der Nederlandse politie;
- luitenant-kolonel W.H. Fransen tot waarnemend gewestelijk politiepresident in Rotterdam;

- luitenant-kolonel J.E. Hofman tot waarnemend politiepresident in Den Haag;
- majoor J.M. Diekmann tot gewestelijk politiecommandeur en commandant van de Marechaussee in het gewest Rotterdam, tevens tot commandeur der Ordepolitie van de Staatspolitie te Rotterdam.⁷⁸

Majoor J.M. Diekmann was afkomstig van het politiekorps Leiden. Daar was hij op 29 augustus 1944 aangesteld als korpscommandant. Hij was geen lid van de NSB, maar wel van het Rechtsfront. Begin april 1945 werd Diekmann overgeplaatst naar Rotterdam, waar hij de plaats van de door het verzet doodgeschoten commandeur van de Ordepolitie, Tetenburg, innam.⁷⁹

Boelstra rept in zijn naoorlogse verklaring nergens over zijn beoogde functie bij de landelijke politieleiding. Hij is dan ook nooit officieel als zodanig benoemd, omdat hij hiervoor naar het DGvP moest en dit vanwege de oprukkende geallieerde legers niet meer bereikbaar was.

Het Duitse Rijk wankelde op alle fronten. Voor het geval Rotterdam, net als in 1940, frontgebied zou worden, werden eind maart 1945 alle beschikbare manschappen van de in Rotterdam gestationeerde Duitse eenheden ingedeeld in de Alarminheiten II. Abschnitte-Nord was onderverdeeld in vier bataljons en elk bataljon bestond uit drie compagnieën. Abschnitte-Süd bestond slechts uit één compagnie. De eerste compagnie van het tweede bataljon werd gevormd door de leden van de in Rotterdam gestationeerde Orpo. Scholz werd als Kompanie-Führer aangewezen. De leden van de Aussenstelle werden ondergebracht in de derde compagnie, die eveneens deel uitmaakte van het tweede bataljon en onder leiding van Wölk stond.⁸⁰

Na de mislukte aanslag op het gebouw van de Aussenstelle Rotterdam aan de Heemraadssingel in december 1944 hadden de Duitse politie-instellingen de jacht op verzetstrijders geïntensiveerd. Gegevens uit inbeslaggenomen documentatie konden eveneens voor een verhoogde activiteit zorgen. Wölk liet op 21 maart 1945 zijn chef in Zwolle weten dat uit gevonden materiaal was gebleken dat de leden van de verzetsorganisatie in zijn bewakingsgebied in de hoogste alarmfase verkeerden en alle leiders dag en nacht bereikbaar moesten zijn. Daarnaast stonden alle voertuigen startklaar en zouden nog dezelfde week enkele grote acties gepland zijn. Verder had Wölk uit het materiaal kunnen opmaken dat de KP als reactie op het doodschieten van twintig Nederlanders op de Pleinweg en twintig op het Hofplein op 12 maart 1945, van plan was tachtig zogenaamde 'moffenhoeren', NSB'ers en Wehrmacht-leveranciers dood te schieten. Om een opstand van de verzetsorganisaties te voorkomen, werden in samenwerking met de Orpo door het Einsatzkommando Rotterdam onder de code-naam 'Morgenwind' diverse gerichte invallen en razzia's georganiseerd. Hierdoor kreeg de bezetter enkele maanden voor de bevrijding een groot aantal verzetsstrijders en veel materieel in handen.⁸¹ Zowel voor de verzetstrijders als voor de hongerende bevolking van Rotterdam konden de bevrijders niet snel genoeg komen.

14.3 CAPITULATIE UITEINDELIJK EEN FEIT

Begin mei 1945 hing de bevrijding in de lucht. De geallieerde en Russische legers hadden grote gedeelten van Europa en Duitsland veroverd. Op 30 april maakten de Duitse autoriteiten bekend dat Hitler in de strijd gevallen was, maar in werkelijkheid had hij samen met zijn levensgezellin, Eva Braun, zelfmoord gepleegd, nadat het Russische leger een dag daarvoor het centrum van Berlijn had bereikt. Op diezelfde dag vond er in ons land een bespreking plaats tussen de Geallieerden en de bezetter. In het plaatsje Achterveld sprak generaal B. Smith, Chef-staf van het Geallieerde Opperbevel, met Seyss-Inquart over de voedselvoorziening en capitulatie van de Duitse troepen in Nederland. Op 2 mei werden de besprekingen tussen vertegenwoordigers van beide partijen in Wageningen voortgezet. Nog steeds was er geen overeenstemming bereikt over ontwapening en overgave van de Duitse troepen in West-Nederland, zodat twee dagen later, op 4 mei, een derde onderhandelingsronde gepland werd, welke plaatsvond in een villa in Laren. Ook nu lukte het niet om tot een compromis te komen. Verdere besprekingen waren niet meer nodig, want enkele uren nadat de heren Laren verlaten hadden, werd nabij Lüneburg op hoger niveau een beslissing geforceerd. Volgens de berichten had Field Marshal B.L. Montgomery daar de onvoorwaardelijke overgave van de Duitsers in heel Noordwest-Europa aanvaard. De volgende morgen om 08.00 uur zou de capitulatie een feit zijn.⁸²

Het voedsel uit de 'hemel' zorgde ervoor, dat het leed iets dragelijker werd en door de steeds positiever wordende berichten kon de hongerende Rotterdamse bevolking weer aan betere tijden gaan denken. Hier en daar werd al een feeststemming waargenomen. Politiepresident Fransen waarschuwde op 2 mei dat in verband met de buitengewone omstandigheden daadkrachtig zou worden opgetreden tegen bepaalde uitingen en demonstraties.⁸³ De bezetter was immers nog steeds de baas op straat. Nadat de berichten over de Duitse overgave in Rotterdam bekend werden, was de bevolking op Zuid, evenals in enkele omliggende gemeenten, begonnen met feestvieren. Scholz liet in de nacht van 4 op 5 mei weten, dat de berichten over de algehele capitulatie vals waren en met alle middelen beteugeld moesten worden. Om 04.00 uur berichtte een andere majoor aan de politie, dat de informatie over de capitulatie waarschijnlijk door middel van pamfletten verspreid werd. Deze pamfletten moesten verwijderd worden en daarvoor in de plaats moesten Duitse pamfletten aangeplakt worden, waarop onder andere werd aangekondigd dat vlaggen verboden was en het verbod om na 21.00 uur op straat te zijn gehandhaafd bleef.⁸⁴

Op zaterdag 5 mei 1945 om 08.55 uur kreeg de politie telefonisch bericht dat met onmiddellijke ingang een wapenstilstand van kracht was en demonstraties van de bevolking onderdrukt moesten worden.⁸⁵ In verschillende gemeenten, waaronder Rotterdam, werden op diverse plaatsen aanplakbiljetten aangebracht, met daarop de tekst:

Nederlanders,

Sedert vandaag den vijfden Mei 1945 8 uur Duitse zomertijd heerscht in Nederland stilstand der wapenen. Deze stilstand der wapenen is met de legergroep Montgomery

overeengekomen. Daarmede is de toestand, die sedert enkele dagen voor enkele deelen van Nederland in verband met de levensmiddelen-voorziening van de bevolking in het Westen des lands reeds bestond, uitgebreid tot het geheele bezette Nederlandsche gebied. Dit beteekent noch capitulatie, noch vrede. Het gezag berust ook verder bij de Duitse bezettingsautoriteiten. Bewaar de orde en rust. Tegen demonstraties en alle ordeverstoringen zal, zoo noodig met de wapenen, worden opgetreden.

De feestvreugde was snel geluwd en de vlaggen werden weer binnengehaald. Degenen, die alle berichten hadden kunnen volgen, begrepen er niets meer van. De vorige avond hadden de Duitse legers zich toch onvoorwaardelijk overgegeven, terwijl op de aanplakbiljetten alleen een wapenstilstand werd aangekondigd.⁸⁶

Op Zuid vonden op 5 mei enkele schermutselingen plaats tussen de BS en Duitse militairen. Het hoofd van de Aussenstelle, Gerbig, had via zijn commandant op Zuid, Kronberger, vernomen dat bewapende BS'ers zich verzamelden in hun kwartieren.⁸⁷ Deze informatie was juist. Ongeveer tweehonderd bewapende BS'ers waren die ochtend in kleine groepjes naar de graansilo aan de Maashaven gegaan, die op Zuid dienst deed als verzamelpunt en commandopost. Een BS'er had na arrestatie door de Duitsers verklaard, dat de BS de capitulatie met geweld zou forceren. Gerbig wilde onnodig bloedvergieten voorkomen en, hoewel het volgens hem niet de gewoonte was dat de bezettende macht contact zocht met 'vogelvrije' terroristen voor onderhandelingen, deed hij dit toch. Dit contact kwam tot stand met medewerking van de chef-staf van het Strijdend Gedeelte van de BS Rotterdam, R. Elshof, die op weg naar het BS-hoofdkwartier in de Heinekenbrouwerij aan de Crooswijkse singel door de Orpo was gearresteerd. Tijdens het eerste gesprek, dat gevoerd werd in een onderkomen van het verzet aan het Ungerplein 7, ontkende de Duitse delegatie dat de Duitse troepen gecapituleerd hadden. Volgens hen was er sprake van een wapenstilstand. De uitkomst van de onderhandeling was, dat de Duitsers voorlopig belast bleven met de handhaving van de orde en rust en dat de BS'ers in hun kwartieren zouden blijven.⁸⁸

De verwarring was begrijpelijk. In ons land moesten namelijk eerst nog de capitulatievoorwaarden getekend worden. Dit gedenkwaardig moment zou op zaterdagmiddag 5 mei in hotel 'De Wereld' in Wageningen plaatsvinden. Hierbij waren alle partijen aanwezig, zoals Blaskowitz als vertegenwoordiger van het 25^e Duitse leger, de bevelhebber van het 1^e Canadese korps, generaal C. Foulkes en Prins Bernhard als vertegenwoordiger van ons land.⁸⁹ Toch werd die dag het capitulatie-document niet ondertekend, omdat generaal Blaskowitz 24 uur uitstel vroeg om aan alle voorwaarden te kunnen voldoen. Het verzoek werd ingewilligd, waardoor het document de volgende dag wél ondertekend werd. In geen enkel dagrapport wordt melding gemaakt van de bevrijding. Het enige opmerkelijke is, dat op 5 en 6 mei het aantal ziekmeldingen aanzienlijk steeg. De situatie was niet alleen verwarrend, maar ook gevaarlijk. Een twintigjarige jongen werd op 5 mei 1945, omstreeks 08.15 uur in de tuin van zijn woning aan de Westzeedijk door Duitse militairen doodgeschoten, omdat hij prikkeldraad van de Wehrmacht had verwijderd.⁹⁰ Diezelfde dag werden nog vier burgers door Duitse militairen doodgeschoten. Twee in de Boergoensestraat en twee op de Oudedijk.⁹¹

In de nacht van 5 op 6 mei kreeg de politie van Scholz opdracht om de volgende dag, zondag 6 mei, vanaf 05.30 uur de afwerpterreinen en het spergebied af te zetten, omdat niemand deze gebieden mocht betreden. Hiervoor moest zoveel mogelijk politiepersoneel ingezet worden. De bezetter was waarschijnlijk bang dat grote groepen burgers de openbare orde zouden verstoren of zich tegen hen zouden keren. Toch barstte die dag het feestgedruis los, want volgens een radiobericht zou een Engelse divisie Zuid-Holland komen bezetten. Volgens een ander gerucht zou deze dag de nieuwe hoofdcommissaris, H.M.C.A. Staal, op het hoofdbureau geïnstalleerd worden, waarna het politiemuziekkorps 'Hermandad' een mars door de stad zou maken. De politievoertuigen, die op weg gingen om Staal te halen, keerden zonder hem terug. Omdat de onderhandelingen met de bezetter nog gaande waren, had men besloten niet overhaast te werk te gaan om onnodige incidenten te voorkomen.⁹²

Vanwege de chaotische toestand en de toenemende spanning dreigde de zaak toch nog te escaleren. Op initiatief van de BS vond er die middag een bespreking plaats, die ook nu geleid werd door Gerbig. In eerste instantie bleef de bezetter bij haar eerder afgesproken standpunt, maar nadat Gerbig overleg had gepleegd met Kampfkommandant Kistner, werd besloten dat met ingang van 17.30 uur de handhaving van orde en rust in Rotterdam-Zuid zou worden overgedragen aan de BS. Voor het noordelijk deel van de stad was een vervolggesprek met Kistner noodzakelijk. Dit gesprek vond omstreeks 17.30 uur plaats in het gebouw van de Ortskommandant aan de Parklaan. In eerste instantie verliepen de onderhandelingen nogal stroef, maar uiteindelijk kwam men tot een overeenkomst. De troepen van de BS zouden, zolang de geallieerde troepen nog niet gearriveerd waren, de handhaving van de orde en rust van de bezetter overnemen. Met uitzondering van de Duitse militairen, die belast waren met de bewaking van enkele vitale objecten, zoals bruggen, postkantoor en tunnel, werden de overige Duitse manschappen gekazerneerd.⁹³

De militairen van de bezettingsmacht hebben zich over het algemeen aan de afspraken gehouden, maar desondanks zijn er nog wel een paar incidenten geweest, bijvoorbeeld een schietpartij op zondagmiddag op het Maastunnelplein, waarbij twee leden van de BS om het leven kwamen.⁹⁴

Installatie hoofdcommissaris Staal

Maandag 7 mei werd een gedenkwaardige dag voor Rotterdam. 's Morgens werden de eerste aanhoudingen verricht. Burgemeester Müller had de twijfelachtige eer om samen met wethouder Dijkhuis als eerste arrestanten geboeid het hoofdbureau van politie te worden binnengebracht. Later werden ook Boelstra en luitenant-kolonel Fransen gearresteerd. Nu was de weg vrij om Staal te installeren.⁹⁵

Eindhoven keerde niet als hoofdcommissaris naar Rotterdam terug, omdat de minister van Justitie, G.J. van Heuven Goedhart, bezwaren had tegen zijn vroegere functie in het Driemanschap van de Nederlandse Unie.⁹⁶

Waarschijnlijk hadden de bezwaren van Van Heuven Goedhart te maken met een door

het hoofd van de sectie politie van het Militair Gezag (MG) in Noord-Brabant tijdens de bezetting opgestelde namenlijst met beoordelingen van hogere politiefunctionarissen. Volgens deze lijst, getiteld 'hoe in 1943 het korpsoordeel was over...', stelde het Rotterdamse korps geen vertrouwen in Eindhoven als hoofdcommissaris. Hem werd zeer kwalijk genomen dat hij het korps voor de oorlog in de steek gelaten had om naar Ontspanning en Ontwikkeling voor militairen te gaan. Het werd zo aanvoeld, dat de kapitein het schip verliet, met als bijbedoeling persoonlijke belangen te behartigen. Tijdens de oorlogsdagen en kort daarna was hij zeer goed, toonde een grote persoonlijke moed en was een stralend voorbeeld voor zijn ondergeschikten. Hierdoor steeg hij in de achting van velen. Toen hij kort daarna het korps opnieuw verliet, wetende dat over te laten aan de hoogst onbetrouwbare hoofdcommissaris Roszbach, die onnoemelijk veel kwaad stichtte als vurig nationaalsocialist, verspeelde hij alle sympathie, waardoor het korps hem niet meer terugwenste. Volgens de beoordeling had hij in ieder geval blijk gegeven geen rustig, evenwichtig korpsleider te zijn, hetgeen voor een politiekorps zo dringend noodzakelijk was. Hij was veel te impulsief, geen politieambtenaar en beschouwde de korpsleden te veel als 'koelies', waarmee hij meende te kunnen doen, wat op zeker ogenblik in zijn gedachten kwam.⁹⁷

Wie de gegevens voor deze beoordeling verstrekt heeft, is niet bekend. Waarschijnlijk hadden enkele individuele korpsleden de benodigde informatie versteekt, waarbij tevens de vraag gesteld kan worden of de meerderheid van het korps deze negatieve beoordeling ondersteunde. Eindhoven werd benoemd tot hoofd van het Bureau Nationale Veiligheid (de latere BVD) en in die functie zou hij toch nog regelmatig met zijn vroegere Rotterdamse collega's te maken krijgen.⁹⁸

Staal arriveerde op 7 mei samen met zijn vrouw, dochter en zoon op het hoofdbureau.

Hoofdcommissaris H.M.C.A. Staal. |

Hier werd hij door het aanwezige personeel uitbundig onthaald. Op de trappen in de hal van het bureau sprak Staal de aanwezigen toe.

Mannen en vrouwen van de Rotterdamse politie!

De hulde, welke u mij zo straks bij het binnenkomen hebt gebracht, heeft mij zeer getroffen. Wel onder heel andere omstandigheden ben ik uit uw midden weggegaan. Toen ik, door sommige collega's uitgelachen, geboeid wegging, was ik ervan overtuigd, dat ik hier onder andere omstandigheden zou terugkeren.

Een groot deel van uw hulde komt toe aan hen, die hier bij mij staan: mijn vrouw, mijn dochter en mijn zoon. Zij allen gaven zich aan illegaal werk van het gevaarlijkste karakter. Zelf leidde ik drie ondergrondse bewegingen. Op de meest prettige wijze hebben we samengewerkt. Voorlopig neem ik de politieleiding in handen.

Na deze woorden herdacht Staal met weemoed de gevallen van het korps, waarna één minuut stilte in acht genomen werd. Staal vervolgde zijn speech.

Wij hebben gestreden met de wapens die ons bleven van geest, verzet en haat. Wij hebben gestreden voor de vrijheid, maar in die vrijheid zal geen plaats zijn voor hen, die met de vijand heulden. Zo spoedig mogelijk zal worden begonnen met de zuivering van het korps.

De installatieplechtigheid werd besloten met het zingen van het Wilhelmus en een driewerf hoera voor de nieuwe hoofdcommissaris.⁹⁹ Diezelfde middag werd burgemeester Oud in het stadhuis onthaald en nog steeds waren de Geallieerden niet in Rotterdam gearriveerd.

10 mei 1945. De Militaire Commissaris van Rotterdam, J. van Leeuwen, inspecteert het Rotterdamse politiekorps, dat staat opgesteld aan het Doelwater.

Op dinsdag 8 mei werd het eindeloze wachten beloond. 's Middags reden lange rijen voertuigen van het Canadese leger en Rode Kruis Rotterdam binnen. Tot laat in de avond werd er feest gevierd.¹⁰⁰

De Nederlandse autoriteiten lieten via de radio weten dat het bepalen van de feestdagen aan de individuele bedrijven werd overgelaten. Men zag dit echter het liefst aangepast aan het Geallieerde Besluit, namelijk op 8 en 9 mei zoveel mogelijk voor iedereen een vrije dag, zodat op 10 mei alles weer normaal moest zijn. Alle politiebureaus in Rotterdam werden over dit besluit ingelicht.¹⁰¹ De wederopbouw van Rotterdam en Nederland kon beginnen.

De gevangengenomen manschappen van de Sipo, SD en Orpo werden met militairen van andere Duitse eenheden overgebracht naar een krijgsgevangenkamp in Scheveningen. Hoewel tijdens de capitulatiebesprekingen met de Geallieerden was afgesproken dat alle leden van de Duitse bezettingsmacht een vrije aftocht naar Duitsland kregen, moesten de leden van de Rotterdamse Sipo, SD en Orpo op 16 mei 1945 onder begeleiding van Canadese militairen naar Rotterdam marcheren, waar zij na aankomst in afwachting van hun strafzaak in de strafgevangenis aan de Noordsingel werden ingesloten.¹⁰²

Op 9 mei vond in de burgerzaal van het stadhuis een officieel ontvangst plaats voor de vertegenwoordigers van het MG, waarbij veel leidinggevend en van bedrijven en gemeentelijke instellingen aanwezig waren. De Militaire Commissaris voor Rotterdam, kolonel J. van Leeuwen, werd door burgemeester Oud verwelkomd. In zijn speech bracht Van Leeuwen naar voren dat het van belang was het normale civiele regeringsapparaat op gang te helpen.¹⁰³

14.4 WEDEROPBOUW VAN EEN GEHAVEND KORPS

Het Rotterdamse korps was niet ongeschonden uit de strijd gekomen. Tenminste 38 politiemensen hadden hun leven verloren en een aantal tijdens de razzia van november 1944 weggevoerde mannen wachtten onder slechte omstandigheden in Duitse kampen op hun repatriëring naar Nederland. Op 7 mei, de dag waarop Staal op het hoofdbureau verscheen, richtte hij zich via een buitengewone dienstorder tot alle leden van het Rotterdamse korps. (Zie bijlage 9) Aan iedere politieambtenaar zou in de komende tijd geestelijk en lichamelijk de hoogste eisen worden gesteld. Staal verwachtte en vertrouwde er op dat de Rotterdamse politie als gesloten eenheid haar plicht zou doen. Orde en rust moesten onvoorwaardelijk worden gehandhaafd. Onderlinge geschillen of animositeit mochten niet voorkomen. Het vaderland had mannen nodig, die meer dan ooit schouder aan schouder zouden staan om de wederopbouw en het herstel in eendrachtige samenwerking tot stand te helpen brengen.¹⁰⁴

Op 22 mei 1945 klaagde Staal bij de Nederlandse autoriteiten over de toestand van de politie. Omdat er geen wapens waren verstrekt, moesten veel politieambtenaren ongewapend de straat op en konden daardoor niet optreden. De politiefunctionarissen waren ontevreden, omdat de BS wel goed bewapend was. Om de bewapening op peil te brengen waren er zevenhonderd pistolen/revolvers, driehonderd karabijnen en honderdvijftig stenguns nodig, met respectievelijk 32, 50 en 128 patronen per wapen. Daarnaast was er nog gebrek aan voertuigen, brandstof, papier en vooral schoenen. Gelukkig was de criminaliteit na de capitulatie afgenomen en hielden de burgers zich aan de ingestelde

avondklok. Enkele dagen later vond er een bespreking plaats tussen de commandant van de gemeentelijke politiedienst, Moerman, die na een kort verblijf in Amsterdam weer naar Rotterdam was teruggekeerd en Major Oliver van de Public Safety, waaruit naar voren was gekomen dat voor een goed functionerend politiekorps het wagenpark drastisch uitgebreid moest worden. In ieder geval waren er 45 personenauto's, waaronder 5 overvalauto's, 3 vrachtauto's, 8 solo motoren, 32 motoren met zijspan en vierhonderd liter benzine per dag nodig.¹⁰⁵

Eén maand later stuurde Staal een noodkreet naar de Militaire Commissaris van Rotterdam, de minister, de PG en andere hoogwaardigheidsbekleders, omdat er nog steeds niets veranderd was aan de slechte toestand. Nagenoeg van de eerste dag af waarop Staal met de leiding van de Rotterdamse politie werd belast, had hij onophoudelijk, zowel mondeling als schriftelijk, iedere gelegenheid aangegrepen om te wijzen op de wanhopige toestand waarin zich uitrusting, bewapening en materieel van de politie bevonden. Volgens Staal surveilleerde een groot gedeelte van het politiepersoneel in oude, tot op de draad versleten en opgelapte uniformen. Hun laarzen en schoenen waren wrakken en totaal op. Voor zover reparatie mogelijk was, kon deze door gebrek aan zoollleder, furnituren en andere oorzaken slechts druppelsgewijs geschieden. Er waren agenten die praktisch geen ondergoed meer aan het lijf hadden en het uniform droegen over een versleten en uitgerafeld stukje textiel. Dit alles had een slechte invloed op het moreel van de manschappen.¹⁰⁶

Normaal was de politieursveillance in Rotterdam ingesteld op rijwielwijken van gemiddeld negen kilometer lengte, die in ongeveer één uur moesten worden afgereden. Door het gebrek aan rijwielbanden was er vrijwel geen enkele bruikbare fiets meer te vinden. Het gevolg was dat de hele surveillance in plaats van per rijwiel te voet moest worden verricht en noodgedwongen tot een klein rayon was beperkt. Hierdoor bleven zeer grote delen van de stad en van de havengebieden van ieder politietoezicht verstoken. Bij het gebrek aan rijwielen en banden kwam tevens nog het gemis aan wapens, waardoor Staal, in het belang van de persoonlijke veiligheid van het personeel, genoodzaakt was de agenten gezamenlijk te laten surveilleren. Dit gezamenlijke patrouilleren verzwakte natuurlijk de algehele surveillance, omdat door het samenvoegen van de agenten nog meer delen van de stad onbesurveilleerd bleven.¹⁰⁷

Staal had de bewapening van de politie weer vergeleken met die van de BS en kwam tot de conclusie dat, terwijl de BS in voldoende mate over zeer goede wapens beschikte, de politie nog steeds te weinig wapens had. Als voorbeeld noemde hij de grote razzia van zondag 17 juni 1945 op Katendrecht. Deze actie werd door ongeveer driehonderdvijftig politiemannen en manschappen van de BS gehouden om te zoeken naar aldaar vermoedelijk ondergedoken SS-ers. Terwijl iedere BS'er van een behoorlijk wapen was voorzien en soms zelfs bleek te beschikken over zowel een stengun als een pistool, moest menig agent ongewapend zijn post, en nog wel een zeer gevaarlijke, betrekken en zich aan gevaar blootstellen. Staal was er vast van overtuigd dat onder invloed van revolutionaire elementen in de toekomst betogingen, stakingen en relletjes konden uitbreken en agitatie kon ontstaan. Het hierbij inzetten van de BS was geen optie, omdat die op de mentaliteit van de bevolking geen kijk hadden, geen

ervaring bezaten in het verwerken en behandelen van een oproerige volksmenigte en die van het beteuigen van relletjes geen verstand hadden.¹⁰⁸

Enkele dagen later bleek al dat Staal gelijk kreeg. Op 27 juni brak in de haven een staking uit bij het lossen van voedsel. De Militaire Commissaris had tweehonderd man van de Prinses Irene Brigade achter de hand gehouden, omdat de politie niet voldoende bewapend was. Het vermoeden bestond dat sommige stakende havenarbeiders wapens hadden. De Rivierpolitie, die op dat moment nog een rijksdienst was, was eveneens met zestig agenten aanwezig. Zij konden zich verdedigen met in totaal vier pistolen. Hoewel de staking op 5 juli voorbij was, verwachtte men meer ongeregelheden. De Commanding van het detachement Civil Affairs stelde een onderzoek in en kwam eveneens tot de conclusie dat de politie zo spoedig mogelijk goed bewapend moest worden. Het onderzoek had namelijk uitgewezen dat 190 marechaussees en 250 manschappen van de mobiele politiebrigade wel goed bewapend waren, terwijl 230 agenten van de plaatselijke politie slechts voorzien waren van een pistool of revolver en dat vijfhonderd agenten van diezelfde politie helemaal niet over een wapen konden beschikken.¹⁰⁹

De slechte bewapening en uniformering was niet de enige zorg waarmee de hoofdcommissaris te maken kreeg, ook de krappe personeelsbezetting leverde problemen op. Buiten de korpsleden die vanwege de zuivering al dan niet tijdelijk geschorst, gestaakt of ontslagen waren, keerde een aantal voormalige beroepsmilitairen, die in mei 1940 bij de Rotterdamse politie waren aangesteld, terug naar het leger, want vooral voor de strijd in Nederlands-Indië waren veel manschappen nodig. In datzelfde Indië was tevens behoefte aan politiepersoneel. De autoriteiten kregen het verzoek om 4 leraren voor de politie school, 31 commissarissen van politie en 175 inspecteurs te leveren. Vanaf begin oktober 1945 werd aan vijf inspecteurs en vijf agenten van het Rotterdamse korps nonactiviteitsverlof verleend in verband met hun uitzending naar Indië. Ze werden allen tewerkgesteld bij de Nederlandsch Indische Civiele Administratie (NICA). Het verhaal ging dat deze groep zich gemeld had, omdat ze tijdens de bezetting een dubieuze rol hadden gespeeld en daarom na de eerste zuivering even uit Nederland weg moesten. Het eerste groepje vertrok op 3 oktober 1945 en bestond uit de inspecteurs Dales, Kruit en Verveld. Van hen was alleen voor Kruit een zuiveringsdossier opgemaakt. Tijdens een interview gaf Verveld toe dat hij wist dat de uitzending gezien werd als een vlucht. Volgens hem gold dit niet voor zijn groepje, omdat zij als een soort kwartiermakers naar Indië gingen. Voor de zeven die volgden lag dat anders. Zij zouden allen gezuiverd zijn. Raadpleging van het personeelsarchief wees uit dat van de zeven politieambtenaren, waaruit de tweede groep bestond, twee inspecteurs en twee agenten een zuiveringsdossier bezaten. Waarschijnlijk was de hele groep toch voldoende betrouwbaar, want zij werden na hun uitzending weer bij het Rotterdamse korps in dienst genomen.¹¹⁰

Om wat aan het personeelstekort te doen, verscheen eind mei 1945 het bericht in de dagbladen, dat ter uitbreiding van het Rotterdamse politiekorps zo spoedig mogelijk zou worden overgegaan tot de oprichting van een korps hulppolitie. Sollicitanten konden zich hiervoor aanmelden. Het baantje van hulpagent bleek erg in trek te zijn, want in 1945 solliciteerden ongeveer twaalfduizend personen naar de betrekking van hulpagent.¹¹¹

Eind juni 1945 waren er nog steeds circa 480 hulpagenten in dienst, die tijdens de bezetting op contractbasis bij de politie waren geplaatst. Van deze groep werden er 150 in vaste dienst genomen. De rest moest een andere betrekking zoeken. Afvloeiend politiepersoneel kon tewerkgesteld worden bij de Dienst Uitvoering Werken.¹¹²

Voor de bevrijding van het gebied boven de grote rivieren was al rekening gehouden met problemen op personeelsgebied. Zodoende werd in maart 1945 door de Sectie Politie van het MG overgegaan tot het samenstellen van een politiereserve. De bedoeling was om dit onderdeel dienst te laten doen in de grote bevolkingscentra, voor het geval dat het plaatselijke politieapparaat volkomen ontwricht zou zijn. Het moest uiteraard een mobiel karakter hebben. De Politie-Reserve-Nederland, zoals dit hulporgaan werd genoemd, werd geformeerd uit personeel van de Koninklijke Marechaussee uit de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg en uit ambtenaren van enkele gemeentelijke politiekorpsen in het zuiden. Het geheel omvatte een kleine staf met onder zich twaalf pelotons, waarvan de meesten een sterkte hadden van dertig man. De pelotons werden uitgerust met vrachtauto's en motoren, om zich daarmee snel te kunnen verplaatsten. Hoewel de situatie ten aanzien van de politie in het bevrijde westen gunstiger was dan verwacht, was er voor de politiereserve toch een belangrijke taak weggelegd. Deze bestond onder andere in het bewaken van de havencomplexen in Amsterdam en Rotterdam, teneinde daar enerzijds het regelmatig verloop van de voedseltransporten te verzekeren en anderzijds aan de onvermijdelijke voedseldiefstallen paal en perk te stellen. Nadat de politiereserve vier maanden in het westen gefunctioneerd had, was het noodzakelijk om tot aflossing en reorganisatie van het personeel over te gaan. De politiereserve bleef bestaan uit twaalf pelotons, doch hiervan werd steeds de helft in Amsterdam en Rotterdam ingezet. Beide plaatsen kregen elk drie pelotons toegewezen. Het personeel van de overige zes pelotons bleef dienst doen in de eigenlijke standplaats. Zij werden slechts bij dringende noodzaak opgeroepen. Om de drie maanden werden de groepen gewisseld, waardoor de aflossing geregeld was. Om de politiereserve haar mobiele karakter te laten behouden werden de genoemde bewakingsopdrachten overgedragen aan vaste detachementen van de Koninklijke Marechaussee, welke in Amsterdam, Haarlem en Rotterdam hun standplaats kregen. De aflossing en reorganisatie moest voor 1 oktober 1945 geregeld zijn.¹¹³

Door een reorganisatie werden de in Rotterdam geplaatste pelotons ontbonden. Deze pelotons waren voorzien van de nummers II tot en met V, VII en XI. Zij werden op 21 september afgelost door de pelotons E en F. Het peloton E werd geformeerd uit de bestaande politiereserve dat zich vrijwillig hiervoor had gemeld. Het betrokken personeel dat zich op dat moment nog in Amsterdam, Velsen of Den Haag bevond, diende zich op 21 september om 14.00 uur te melden bij de tweede luitenant der Koninklijke Marechaussee, W. van Haersma Buma, aan de Westersingel 19 in Rotterdam.¹¹⁴ Later kwam het peloton D eveneens naar Rotterdam. Het door de commandanten van de Koninklijke Marechaussee uit de gewesten Rotterdam, Arnhem en Den Bosch te formeren detachement 'Rotterdam' behoorde uiteindelijk 1 oktober 1945 te zijn samengesteld. Dit detachement moest ook de bewaking van het Kralingerhout overnemen. De bewaking van dit perceel was geen over-

bodige luxe, want een probleem waarmee de politie direct na de bevrijding te maken kreeg, was de in dat gebied achtergebleven munitie en oorlogstuig. Half mei nam een vrouw vanuit het Kralingerhout een Duitse eierhandgranaat mee naar huis. Waarschijnlijk had ze ermee geëxperimenteerd, want de granaat ontplofte en de vrouw overleed aan de verwondingen. In het Kralingerhout was veel munitie opgeslagen en direct werden rondom het gebied bewakingsposten geplaatst en borden aangebracht met daarop de tekst 'mijnengevaar'. Deze maatregelen waren noodzakelijk, omdat het bos bij de burgers erg in trek was voor het sprokkelen van hout. Het probleem in het Kralingerhout had een langdurig karakter. In september 1945 werden bij de politie speciaal voor dit gebied honderd bewakers aangesteld. De bewaking van het Kralingerhout werd pas begin april 1946 opgegeven. Ondanks alle maatregelen vonden er toch nog enkele ernstige ongevallen plaats. Twee marechassees raakten zwaar gewond, omdat de handgranaat, waarmee zij aan het voetballen waren, ontplofte.¹¹⁵ Elders in de stad werden eveneens opslagplaatsen aangetroffen. Via de Canadezen kreeg de politie bericht dat een schuilkelder, gelegen tegenover Parklaan 30, vol zat met munitie en de jeugd met handgranaten op straat liep. De Bommenploeg werd hiervan in kennis gesteld.¹¹⁶

Het Rotterdamse korps moest eveneens politiemensen leveren voor de politiereserve. Samen met personeel van de gemeentelijke politiekorpsen Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Haarlem werd hiermee het peloton C gevormd. Dit peloton diende zich eveneens op 21 september 1945 te 14.00 uur te melden bij de inspecteur A. Cammaert aan de politiekazerne nabij het RAI-gebouw in Amsterdam. Eind september schreef Staal aan de commandant van de politiereserve, Offermans, dat wegens groot personeelsgebrek het personeel voor peloton C niet geleverd kon worden. Staal kreeg als antwoord dat hij de opdracht onverwijld moest uitvoeren. Volgens een dagorder werd de detachering van vijf Rotterdamse politieagenten bij de politiereserve Amsterdam op 30 december 1945 ingetrokken.¹¹⁷ Eind februari 1946 ontving de hoofdcommissaris van de algemeen inspecteur van het korps Rijkspolitie bericht dat het havendetachment in twee etappes zou worden opgeheven. De bewaking van vaste posten verviel hierdoor.¹¹⁸

Twaalf dagen na de bevrijding benoemde het MG een commissie, die binnen een maand advies moest uitbrengen over een vernieuwde politieorganisatie. De commissie bestond uit de chef politie van het MG, B.W. van Mourik Broekman (voorzitter), mr. G.E. Langemeijer van het ministerie van Justitie, mr. F.R. Mijnlief van Binnenlandse Zaken en de Haagse hoofdcommissaris Valken. De commissie was niet de enige die zich boog over het politievraagstuk. Begin augustus 1945 kwam namelijk, na een oproep van de commissaris van de Rijkspolitie bij het DGVp, in Nijmegen een groot aantal (hoofd)commissarissen in Utrecht bijeen, omdat er behoefte bestond om als vakmensen standpunten in te nemen en uit te wisselen over de aankomende reorganisatie. Vanuit Rotterdam was Staal bij deze bijeenkomst aanwezig.¹¹⁹

Mede door het rapport van de commissie en de verschillende bijeenkomsten trad op 11 november 1945 het Politiebesluit 1945 in werking. De vooroorlogse verzuilde politieorganisatie was voorgoed geschiedenis. Er kwam Gemeentepolitie en een korps Rijkspolitie. De Marechaussee werd niet meer als burgerpolitiekorps genoemd, omdat zij een militaire taak kreeg. Dit korps kon nog wel als bijstandseenheid worden opgeroepen indien er in het gebied

problemen waren met de handhaving van de openbare orde. Het besluit van 22 december 1945 bepaalde dat het Rotterdamse politiekorps met ingang van 1 januari 1946 weer Gemeentepolitie werd, met de burgemeester als hoofd van de politie. De reorganisatie van de politie te water bleef achter. Begin 1946 zwaaide de Rijkspolitie nog steeds de scepter over de politie te water en wilde dit blijven doen ter bestrijding van diefstallen van zee tot aan de Duitse grens. De Rotterdamse burgemeester wilde echter een eigen Rivierpolitie. Hij kreeg zijn zin, want met ingang van 1 juni 1946 ging het toezicht op de Rotterdamse haven over naar de Gemeentepolitie. Bij de overname kreeg de Gemeentepolitie de volgende Rijkspolitievaartuigen: P1 (benzine motorboot waarvan de motor onklaar was), P2 (stoomboot), P3 (stoomboot), P5 (kleine motorboot), P4 en P6 (alleen de casco's), RP66 (houten motorboot) en HK7 (motorsleepboot). Deze vloot was onwaardig voor een wereldhaven. Direct na de bevrijding werd de controle op ingaande en uitgaande schepen, in samenwerking met de politie te water, door British Port Security Service (21^e legergroep) verricht. Na enige maanden werd deze taak geheel door de politie te water overgenomen. Begin december 1945 ging de bediening van de doorlaatpost over naar de commandant Grensvak West van het korps grensbewaking der Koninklijke Marechaussee.¹²⁰

De Mobiele Brigade werd direct na de bevrijding heropgericht. Vooral een groot aantal voormalige agenten van de 1^e Politiecompagnie, die hun opleiding in Schalkhaar hadden gevolgd en daarom eerst gezuiverd moesten worden, kwamen bij de brigade terecht. De bewapening was een allegaartje en bestond uit de nog beschikbare karabijnen van het model '95, wapens van Duitsers en stenguns. De brigade werd voorlopig ondergebracht in het pand Westersingel 12. Later namen zij het voormalige pand van de NSB aan de Westersingel 55 in gebruik, waar tevens ook een posthuis werd gevestigd. Het pand doet thans nog steeds dienst als politiebureau (bureau Eendrachtsplein). De oorspronkelijke sterkte van de Mobiele Brigade van ongeveer honderd man werd in maart 1946 teruggebracht tot zestig man en tevens werd toen de naam gewijzigd in Brigade voor Speciale Dienst.¹²¹

Begin november 1945 werd de tijdens de bezetting gecentraliseerde Recherche eveneens gereorganiseerd. Zeven belangrijke bureaus kregen een eigen Recherchedienst. In september 1945 stuurde Eindhoven, als hoofd van het Bureau Nationale Veiligheid (BNV), een brief naar de korpschefs met de opdracht een plaatselijke inlichtingendienst te formeren. Met de komst van het BNV, dat in Scheveningen gevestigd werd, waren alle andere instanties voor de in- en uitwendige veiligheid, zoals het MG en de Field Security Sections, overbodig. Eindhoven moest de beschikking krijgen over alle dossiers van de politie en Politieke Opsporingsdiensten. In een geheime circulaire werden de richtlijnen opgesomd voor het zich op de hoogte stellen van 'stromingen die gevaarlijk zouden kunnen worden voor de rust, orde of veiligheid van de Staat'. De politie moest vergaderingen van politieke groeperingen gaan bezoeken, kaartsystemen aanleggen met bijzonderheden van de groeperingen en de mensen die er bij betrokken waren, de kranten en bladen van die groeperingen volgen en letten op 'artikelen die erop gericht waren stelselmatig het Gezag te ondermijnen'. De inlichtingendienst moest zich tevens verdiepen in 'de geest onder de arbeiders in de vitale bedrijven teneinde de kans op het uitbreken van stakingen ter kennis te brengen van de regering'.¹²²

Politiewerk enigszins genormaliseerd

Iedereen probeerde langzaam de draad weer op te pakken. Op straat was het na de capitulatie nog steeds niet veilig. In de eerste maanden vonden diverse incidenten met dodelijke afloop plaats. Het waren nu niet de schietgrage Duitsers waar men voor op moest passen, maar voor de vaak slecht opgeleide en onervaren leden van de BS. Eind mei waren twee BS'ers op de Strevelsweg bezig met een autocontrole. Ze waren gekleed in de bekende blauwe overall en droegen een baret. Toen een auto langzaam doorreed werd er direct geschoten. De chauffeur werd in het hart getroffen en was op slag dood. Later bleek dat hij zelf ook lid was van de BS.¹²³

Enkele dagen later werd een vrouw in een pand aan de Burgemeester Wijnaendtslaan in het hoofd getroffen. Onderzoek wees uit dat de BS schietoefeningen had gehouden op een opgespoten terrein tussen de Laanslootseweg en het verlaten Wehrmachtscamp. Mogelijk was de kogel daarvan afkomstig. Deze zaak werd niet aan de politie overgelaten, maar moest krijgstuuchtelijk worden afgedaan. Het laatste voorval deed zich voor bij een wachtpost aan de Waalhaven. Daar schoot een BS-lid van achttien jaar met zijn karabijn een achtjarige jongen dood, die hout aan het stelen was. Hoewel de politie weinig met deze incidenten te maken had en dus de toch al hoge werkdruk hierdoor niet toenam, waren eind mei 1945 nog steeds een aantal politieambtenaren werkzaam bij verschillende formaties en onderdelen van de BS. Staal klaagde hierover bij de Militaire Commissaris. Het ging volgens hem niet alleen om geüniformeerd personeel, doch ook om een aantal rechercheurs en administratief personeel. Het aanzienlijk personeelstekort dat bij de Rotterdamse politie bestond, maakte het noodzakelijk dat ten spoedigste over iedere bruikbare politieman kon worden beschikt. Herhaaldelijk werd door Staal bij de commandant van de BS aangedrongen op terugzending van de nog niet uit het dienstverband van de BS losgelaten politieambtenaren. Uiteraard betrof het hier in de regel prima krachten die voor een behoorlijk functioneren van het politieapparaat onmisbaar waren. Aangezien verwacht moest worden dat meerdere beroepsmilitairen, die tijdelijk in de politie waren opgenomen, spoedig weer naar leger en vloot zouden afvloeien en ook uit andere hoofde veel personeel was verdwenen, vroeg Staal of de Militaire Commissaris in het belang van de handhaving van orde en rust kon bemiddelen tussen hem en de commandanten van de BS. Kon een bepaalde politieambtenaar bij de BS tijdelijk niet gemist worden, dan kon overleg gepleegd worden en zou Staal overwegen in hoeverre inwilliging van een dergelijk verzoek, bij hoge uitzondering mogelijk was. Het personeel, ingedeeld bij de arrestatieploegen, viel uiteraard buiten deze regeling en bleef beschikbaar tot hun taak was afgelopen.¹²⁴

Na de bevrijding kwam de toevoer van levensmiddelen en andere levensbehoeften langzaam op gang. Daarom bleven de distributiemaatregelen voor de meeste goederen van kracht. De politie pakte veel mensen op voor het illegaal rooien van bomen, diefstal van hout en zwarte handel. Het MG probeerde zwarte handel met alle mogelijke middelen de kop in te drukken. Bonafide eigenaars, die tijdens de bezetting goederen hadden achtergehouden teneinde deze na het vertrek van de bezetters ter beschikking te stellen voor distributie onder

het publiek, werden als zwarthandelaren behandeld. Van 11 tot 18 juni kreeg iedereen gelegenheid deze goederen aan te geven. Aan de Economische Recherche, daarin bijgestaan door leden van de BS, was opgedragen alle achtergehouden goederen op te sporen.¹²⁵

De Rubroekstraat was een van de vele plaatsen waar vaak zwarte handel gedreven werd en het optreden van de politie regelmatig op relletjes uitliep. Als maatregel was in de Rubroekstraat een samscholingsverbod afgekondigd. Twee agenten van de eerste en tweede afdeling waren op zondag 12 augustus van 17.00 tot 19.00 uur belast met het toezicht op de naleving van dit verbod. Nadat zij hadden geconstateerd dat daar een jongen zwarte handel dreef met sigaretten, wilden zij overgaan tot aanhouding. De jongen verzette zich hevig en op een gegeven moment hadden zich ongeveer tweehonderd personen op straat verzameld, die de agenten met stenen begonnen te bekogelen. Hierdoor voelden de agenten zich zodanig bedreigd dat zij geen andere uitweg zagen dan van hun dienstwapen gebruik te maken en vuurden enkele schoten af. Een 29-jarige man werd getroffen en overleed. De vader van het slachtoffer verklaarde later dat zijn zoon niet deelnam aan de ongeregelde heden en eiste een schadevergoeding. Ook in de Polderlaan vonden ongeregelde heden plaats met zwarthandelaren. De politie probeerde de zwarte handel te bestrijden door het houden van razzia's. Op 21 september 1945 vond er in de Gouvernestraat zo'n razzia plaats, waarbij huiszoekingen werden verricht. De bewoners waren door de zwarthandelaren al op de hoogte gebracht van de komende actie. De zwarthandelaren hadden het op hun beurt weer gehoord van politieagenten. Onderzoek leverde niets op.¹²⁶

Veel van de goederen die zwart verhandeld werden, waren in de haven gestolen. Eind juni 1945 werd een door de politie te water uitgevoerde controle van een boot met havenarbeiders gedwarsboemd. Naar aanleiding van dit incident eiste het MG dat de werkzaamheden van de havenarbeiders in het vervolg onder toezicht van de BS moesten plaatsvinden. Enkele dagen later bleek dat de havenarbeiders nog even strijdvaardig waren als voor de bezetting, want in verband met de voorgenomen maatregel legden ongeveer 4500 arbeiders het werk neer. Aangezien door de staking de aanvoer van voedsel stagneerde, werden militairen ingezet om de schepen te lossen. Na één week gingen de havenarbeiders weer aan het werk, nadat zij hiertoe waren opgeroepen door minister-president W. Schermerhorn en er tevens toezeggingen waren gedaan.¹²⁷

Het uitgaansleven kwam langzaam op gang. Na vijf jaar onderdrukking zochten mensen weer vertier, maar het aantal plaatsen waar men dat kon vinden was nog te gering. Half juni moest agent J. Prins bij de bioscoop 'Arena' aan de West-Kruiskade ter schrikaanjaging en in het belang van de openbare orde vijf schoten lossen, omdat het publiek de kassa bestormde en zijn bevelen niet opvolgde.¹²⁸ Dat de mensen bij het uitgaan uitbundig waren en vaak te diep in het glaasje keken was niet verwonderlijk. Politieoptreden was hierbij soms noodzakelijk. Enkele dagen na de bevrijding moest de politie haar gezicht laten zien bij een noodwinkel aan de Goudsesingel 45, omdat enkele dronken Canadese militairen de ruiten van deze winkel aan het intrappen waren. Onderzoek wees uit dat de militairen even tevoren door twee meisjes van hun geld en sigaretten waren beroofd en hierna de noodwinkel waren binnengegaan. De militairen waren niet genegen hun namen op te geven en het onderzoek leverde niets op.¹²⁹

Drank zorgde regelmatig voor problemen. Begin juni 1945 verleende majoor D. Buitendijk assistentie aan twee leden van de Canadese politie bij de sluiting van het café 'de Heemraad' wegens het te duur verkopen van sterke drank. Twee weken later bleek dat ook agenten in diensttijd moeite hadden om van de drank af te blijven. Op een nacht kwam agent Bernardus K. omstreeks 03.35 uur in kennelijke staat van dronkenschap het bureau Oostervantstraat binnen. Samen met agent Johannes R. en twee Canadese militairen, die afzwaaiden, had hij sterke drank gebruikt. Beide agenten werden tijdelijk buiten dienst gesteld.¹³⁰

Nieuwe regels en wetten vereisten eveneens de nodige politie-inzet. Op 14 september 1945 ontving de politieleiding een vertrouwelijk bericht van de PG, waaruit bleek dat het publiek van 19 tot en met 25 september bij plaatselijke distributiediensten een bedrag van f 10,- per persoon (het tientje van Liefink) kon inwisselen voor nieuwe muntbiljetten van f 1,- en f 2,50. In verband met vervoer en bewaking was politieassistentie noodzakelijk.¹³¹

Voor de politie was het overigens niet eenvoudig om de draad weer op te pakken, omdat het imago een behoorlijke deuk had opgelopen en bij velen het vertrouwen tot een bedenkelijk niveau gedaald was. Voor de politie was het van belang het vertrouwen van de burgers weer zo snel mogelijk terug te krijgen. Alleen door hard werken lukte dit niet. Staal probeerde tijdens een persconferentie wat te doen aan alle negatieve publiciteit over het Rotterdamse korps. In Het Vrije Volk van 28 juli 1945 verscheen een verslag. Volgens dit artikel had de Rotterdamse politie in de bezettingsjaren veel werk moeten verrichten, dat haar tegen de borst stuitte. Men behoefde in dit verband slechts te denken aan het weghalen van de joden. De uitvoering van die Duitse opdrachten, ofschoon daarbij vaak nadrukkelijk weerzin werd gedemonstreerd, kon niet anders dan een smet op de goede naam van het korps werpen. Staal wilde uiteraard trachten die smet weg te wissen. Hij had daartoe in een persconferentie een exposé laten geven van de prestaties, welke ook de meest bevooroordeelde duidelijk maakte, dat er achter de uniformjas van verreweg het grootste deel van de politiemannen een goed vaderlandslievend hart klopte en dat velen van hen meermalen hun leven voor de goede zaak in de waagschaal stelden. Hij deed dit niet zonder er met de grootste nadruk op te wijzen, dat dit publiek maken van het goede niet bedoeld was als een dekmantel van het slechte; hij wilde slechts bereiken, dat geen oordeel geveld werd op grond van eenzijdige kennis. Hierna werd opgesomd hoe de politie de ondergrondse verzetsbeweging steunde met valse papieren, distributiebescheiden, vervoersmiddelen, geheime zenders, wapenen en munitie en met schuilplaatsen voor onderduikers, hoe zij spionage verrichtten, personen tipte, die op de nominatie stonden om door de SD gearresteerd te worden, gevangenen liet ontsnappen of verbindingen tussen deze gevangenen en de buitenwereld legde, hoe zij actief deelnam aan overvallen en sabotagewerk als het opblazen van bruggen, hoe zij tenslotte onder het oog van de Duitsers een illegale stoottroep van honderdvijftig manschappen met stenguns oprichtte en oefende. Volgens het artikel moest men na deze opsomming tot de slotsom komen, dat de Rotterdamse politie recht had op respect. Niet voor niets noemden de Duitsers de Rotterdamse politie de onbetrouwbaarste in heel Nederland. Er waren kwade broeders bij de politie, maar er waren ook flinke kerels en

nadat de slechte elementen verwijderd waren, was er een korps dat men zeker met vertrouwen tegemoet kon treden. Tenslotte moest men bij een beoordeling van het werk van de politie ook rekening houden met de bijzondere geëxponeerde plaats, die zij in een samenleving onder Duitse overheersing innam.¹³²

Het voormalige verzet was het niet eens met de nieuwe hoofdcommissaris en stuurde direct een zeer uitvoerig communiqué, waarin Staal werd voorgesteld als de man, die anderen veren op de hoed van het Rotterdamse politiekorps stak. De KP had vastgesteld dat de doorsnee politiemans gefaald had en somde als bewijs een aantal gevallen op, waarin de politie, indien zij wat meer karakter bezeten had, heel anders opgetreden was. Tot die gevallen behoorden de vordering van rijwielen, de controle op levensmiddelenmokkel naar de stad en de bewaking van de goederen, die de geallieerde vliegtuigen tegen het einde van de bezetting lieten vallen. Natuurlijk waren er ook behoorlijke functionarissen geweest, maar hun aantal was zo gering, dat hun individuele prestaties niet tot dekking konden dienen van de karakterloosheid van de anderen. In al de gevallen, die de politie publiek maakte, als zou zij een respectabel aandeel gehad hebben in de illegale verzetsbeweging, kon, aldus de KP, slechts bij uitzondering gesproken worden van waarlijk gewichtige steun. In het slot van het communiqué vroeg de KP zich af, waarom Staal zijn weinige manschappen, die waarlijk wat gepresteerd hadden en wiens daden hij nu als een krans voor het hele korps beschouwde, niet beloofde met promotie, maar daarentegen Schalkhaarders naar voren schoof. De KP eiste dat aan deze mensen meer aandacht geschonken werd.¹³³

Het artikel had niet veel overgelaten van de mening van Staal over de goede daden van Rotterdamse politiefunctionarissen tijdens de bezetting. Naar aanleiding van de artikelen vonden besprekingen plaats, waarbij in de eerste plaats werd vastgesteld, dat de samenwerking tussen de politie en de BS na de capitulatie zeer innig was geweest en geen aanleiding had gegeven tot wrijving. In de tweede plaats, dat de verklaringen van Staal omtrent de houding van de politie tijdens de bezetting alleen betrekking hadden op individuele prestaties en daarmee niet beoogd werd de houding van het korps in zijn geheel goed te praten. Het had allerminst in de bedoeling gelegen afbreuk te doen aan de prestaties van de KP. In de derde plaats werd van de zijde van de KP, zowel als van die van de BS uitdrukkelijk vastgesteld dat het geenszins de bedoeling was geweest de figuur van de hoofdcommissaris in het geding te brengen. Tijdens deze bespreking kwam opnieuw de wederzijdse waardering en de wil tot samenwerking in de toekomst naar voren.¹³⁴

Of de politie naar aanleiding van onderstaande mutaties uit het rapportenboek van het bureau Sandelingplein het vertrouwen herwonnen heeft, valt te betwijfelen. In ieder geval blijkt eruit dat de tolerantiegrens laag was.

21-05-45 14.30 uur. Man gebracht op verzoek van Canadese militairen. Canadezen deelden beschuit uit. Man ontving geen heel biscuit, maar enige stukken. Nam daar geen genoegen mee en smeedt dit op straat, als strafmaatregel hele nacht op bureau. Moest volgende dag excuses aan Canadezen aanbieden.

27-5-45 10.30 uur NBS'er als strafmaatregel aan het bureau gebracht, door zijn groeps-

commandant (schoolgebouw Oleanderstraat), omdat hij zonder reden een schot had afgevuurd. Blijft als straf 4 dagen in bewaring.

29-06-45 15.00 uur. Razzia op zwarthandelaren Beijerlandselaan en omstreken.

48 personen aan bureau, één man wegens vergaande brutaliteit tegen het politiepersoneel voor 24 uur in bewaring.¹³⁵

Het terugwinnen van het vertrouwen in politie en maatschappij kon pas gestalte krijgen wanneer alle rotte appels gevonden, gesorteerd en verwijderd waren.